

Hanna Hölttä

ESIOPETUKSEN OPPILASHUOLTO KOUVOLAN KAUPUNGISSA

Opinnäytetyö
Sosionomi

Helmikuu 2015

Tekijä/Tekijät Hanna Hölttä	Tutkinto Sosionomi	Aika Helmikuu 2015
Opinnäytetyön nimi Esiopetuksen oppilashuolto Kouvolan kaupungissa		45 sivua 5 iitesivua
Toimeksiantaja Kouvolan kaupunki/Helena Kuusisto		
Ohjaaja Lehtori Virve Remes		
Tiivistelmä <p>Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tutkia Kouvolan kaupungin esiopetuksen oppilashuollon toimintaa. Tavoitteena on selvittää miten esiopetuksen oppilashuoltotyötä tehdään tällä hetkellä ja miten esiopetuksen oppilashuollon työtä voidaan kehittää tulevaisuutta ajatellen. Opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä Kouvolan kaupungin varhaiskasvatuksen kanssa. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää esiopetuksen oppilashuollon toimintaa ja sen nykytilaa.</p> <p>Opinnäytetyössä käytettiin kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Aineisto tutkimukseen kerättiin tutkimuskyselylomakkeella, joka toimitettiin sähköisesti Kouvolan kaupungin alueen valikoidulle henkilöstölle: päiväkotien johtajille ja varhaiskasvatuksen palvelupäälliköille. Vastauksia palautui yhteensä 20 kappaletta, eli 65% kokonaismäärästä. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisältoanalyysin mukaisesti.</p> <p>Opinnäytetyön tutkimustulokset osoittivat Kouvolan kaupungin esiopetuksen oppilashuollon olevan alkutekijöissään. Tästä syystä esiopetuksen oppilashuollon tutkiminen osoittautui oletettua haastavammaksi, kun tutkimusaineisto jäi odotettua suppeammaksi. Tutkimuksessa kävi ilmi, että esiopetuksessa oppilashuollollista toimintaa onneksi toteutetaan, vaikkei varsinaisia oppilashuoltoryhmiä olekaan perustettu Kouvolan kaupungin alueella. Oppilashuoltoryhmät haavevat vielä paikkaansa esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen osa-alueella.</p> <p>Esiopetuksen oppilashuoltoryhmien toiminnan käynnistämiseksi ja ennen kaikkea oppilashuoltoryhmien vakiinnuttamiseksi on tehtävä vielä töitä. Toiminnan aloittamiseksi esimerkiksi perehdytyskoulutus voisi olla avuksi avaamaan toimintaa, mikä on muutoin esiopetuksessa ja varhaiskasvatuksessa työskentelevälle henkilöstölle vierasta. Oppilashuoltoryhmien työ painottuu ennaltaehkäisevään työhön, millä on selkeästi vaikutus kokonaisvaltaisesti lapsiperheiden tukemisessa ja ongelmien varhaisessa havaitsemisessa. Tähän työhön olisi hyvä panostaa, jolloin ennaltaehkäisevän työn mahdollisuudet lisääntyisivät Kouvolan kaupungin lapsiperheiden tukemiseksi.</p>		
Asiasanat ennaltaehkäisy, esiopetus, oppilashuolto, moniammatillisuus, varhainen tuki		

Author (authors) Hanna Hölttä	Degree Social Services	Time February 2015
Thesis Title Care of Pre-School Students in town of Kouvola		45 pages 5 pages of appendices
Commissioned by City of Kouvola/Helena Kuusisto		
Supervisor Senior Lecturer Virve Remes		
<p>Abstract</p> <p>The aim of the thesis was to study the care of preschool students in the town of Kouvola. The aim of the thesis was to define how student care in preschools is provided and how the care can be improved in the future. This thesis is executed in co-operation with the early childhood education in the town of Kouvola.</p> <p>The thesis is qualitative. The material for this study was collected by using a questionnaire, which was posted via e-mail to selected employees who work for the town of Kouvola; the administrators of the day care centres and early childhood education. The questionnaires were analyzed by using a content analysis.</p> <p>The results of this thesis show that the care of preschool students, especially official student welfare groups in the town, is at the beginning of its journey. For that reason, it was hard to find information about it. The research showed that student care in pre-schools is provided, but official student welfare groups are not working yet. Those student welfare groups are finding their places in the early childhood education system.</p> <p>In order to start, upgrade and establish preschool students' welfare groups, there is still work to be done. Sharing information about upcoming changes would be a great way to educate the employees and start the groups. The main point of these preschool student welfare groups is early intervention, which is important when it comes to supporting the families and noticing the problems at an early stage. It should be important to invest in this kind of work to ensure families' well-being in the town of Kouvola.</p>		
<p>Keywords</p> <p>early intervention, pre-school, student care, multi-professional, early support</p>		

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	ESIOPETUS	6
2.1	Esiopetussuunnitelma.....	7
2.2	Esiopetuksen oppimiskäsitys	8
3	OPPILASHUOLTO	10
3.1	Oppilashuoltoa ohjaavat lait.....	12
3.2	Oppilashuollon tavoitteet	13
4	ESIOPETUKSEN OPPILASHUOLTO.....	14
4.1	Kasvatuskumppanuus	15
4.2	Moniammatillinen yhteistyö.....	16
5	LAPSIPERHEIDEN TUKEMINEN KOUVOLAN KAUPUNGISSA.....	17
5.1	Varhaiskasvatuksen erityisopettajat.....	17
5.2	Lastenneuvola	18
5.3	Perheneuvola.....	19
5.4	Kehitysneuvola Hattu.....	20
6	TUEN MUODOT ESIOPETUKSESSA.....	21
6.1	Huolen puheeksiotto	22
6.2	Kolmiportainen tuki	23
6.3	Pidennetty oppivelvollisuus.....	26
6.4	Yhteistyössä järjestettävät tukipalvelut	26
6.5	Ehkäisevä lastensuojelutyö	27
7	SIIRTYMÄ ESIOPETUKSESTA ALKUOPETUKSEEN.....	28
8	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	29
8.1	Tutkimusongelma ja tutkimuskysymys.....	29
8.2	Tutkimuskohde	29
8.3	Kyselytutkimus aineistonkeruumenetelmänä	30
8.4	Tutkimusaineiston analysointi	32

8.5	Toteutusaikataulu	32
8.6	Tutkimuksen luotettavuus	32
9	TUTKIMUSTULOKSET	33
9.1	Oppilashuoltoryhmä ja sen toiminta.....	33
9.2	Moniammatillinen työryhmä oppilashuollossa.....	34
9.3	Lapsi ja hänen perheensä oppilashuollossa	34
9.4	Ennaltaehkäisevä työ oppilashuollossa	35
9.5	Esiopetuksen ja koulun oppilashuoltoryhmien välinen yhteistyö.....	35
9.6	Oppilashuollon kehittäminen.....	35
10	JOHTOPÄÄTÖKSET	36
11	POHDINTA	37
	LÄHTEET.....	41
	LIITTEET	
	Liite 1. Saatekirje & kyselylomake	

1 JOHDANTO

Oppilashuollollinen työ on tuttua ajalta, jolloin työskentelin erityiskoulussa koulunkäynninohjaajana. Tällöin työssäni tutustuin ensimmäisiä kertoja oppilashuoltoryhmän toimintaan ja niihin palveluihin, joilla vastataan oppilaiden koulunkäyntiin, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyviin tuen ja ohjauksen tarpeeseen.

Oppilashuoltoon liittyvät kysymykset nousivat mieleeni uudestaan työharjoittelussani, jota suoritin varhaiskasvatuksessa syksyllä 2014. Tällöin ajankohtaisena oli esiopetustakin koskettava muutos, mikä astui voimaan oppilas- ja opiskelijahuoltolain (2013) muuttuessa. Muutoksen myötä oppilashuoltoryhmän toimintaa laajennettiin esiopetukseen asti, jotta mahdollisimman saumaton tuen tarjoaminen kulkisi lapsen ja perheen rinnalla jo ennen koulutien alkamista. Esiopetus tavoittaa suurimman osan esiopetusikäisistä lapsista ja heidän perheistään, jolloin ennaltaehkäisevä työ tavoittaa tarpeen mukaan mahdollisimman monen perheen huolet. Oppilashuollon tavoitteena on edistää oppimista ja oppilaiden hyvinvointia sekä tukea oppilaita ja heidän perheitään erilaisten elämäntilanteiden kohdatessa.

Tämän opinnäytetyössäni suoritettavan tutkimuksen myötä toivon, että Kouvolan kaupungin alueella löytyy jo käynnissä olevia ja toimivia oppilashuoltoryhmiä esiopetuksen osalta, joiden toimintaa voin tutkia. Työni tulosten avulla Kouvolan kaupungin olisi mahdollista saada yhteneväisiä käytäntöjä esiopetuksen oppilashuoltoryhmien toimintaan ja sitä kautta kehittää toimintaansa jo alkuvaiheessa.

2 ESIOPETUS

Perusopetuslain (2010) 7. luvun 26. §:n mukaan jokaisella lapsella on oikeus esiopetukseen oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna. Esiopetus on jokaiselle lapselle vapaaehtoista ja siihen osallistumisesta päättää lapsen huoltaja. Perusopetuslaissa (2010) määritellään myös, että esiopetukseen oikeutetulla lapsella on myös oikeus käyttää päivähoiton palveluita niitä tarvittaessa. Tämä tarkoittaa vastavuoroisesti myös sitä, että päivähoitoon osallistuvalla 6-vuotiaalla on oikeus osallistua esiopetukseen niin halutessaan. Tämä

määritelmä löytyy Perusopetuslaista (2010) ja on myös sisällytettynä Lakiin lasten päivähoidosta (1999) 2. luvun 11 §:ssa. Perusopetuslain (2010) 7. luvun 27. §:n mukaan lapsella, joka aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin, psykologisten tai lääketieteellisten selvitysten perusteella, on oikeus saada esiopetusta vuotta säädettyä myöhemmin.

Esiopetukseen liittyvät tehtävät ja tavoitteet on määritelty Opetushallituksen Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2010). Lähtökohtana näihin tehtäviin ja tavoitteisiin esiopetuksen kannalta on huolenpito hyvästä ja turvallisesta päivästä. Lapsen hyvinvointi, kehitys ja oppiminen ovat etusijalla, kun esiopetusta suunnitellaan ja toteutetaan. Esiopetusta annettaessa on huolehdittava, että lapsen hyvinvoinnille, oppimiselle sekä turvalliselle kehitykselle ja kehitysympäristölle on mahdollisimman suotuisat edellytykset. Näistä edellämainituista vastaavat varhaiskasvatusta järjestävät tahot ja varhaiskasvatuksessa työskentelevä henkilöstö. Rakenteeltaan esiopetuksessa järjestettävän päivän on oltava mielekäs ja sisällöltään toiminnallinen, jotta lapsen ikätason vaatimat tarpeet täyttyvät. On huomioitava myös lapsen tarpeet yhdessä teke-misen harjoitteluun, oppimiseen, leikkiin ja omaan rauhaan liittyen. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010, 9.)

2.1 Esiopetussuunnitelma

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2010, 6) mukaan esiopetusta suunnitellaan ja toteutetaan yhteiskuntamme perusarvojen mukaisesti. Näihin perusarvoihin luetaan muun muassa tasavertaisuuteen liittyvät seikat sekä lasten kasvun, kehitykseen sekä oppimisen turvaamiseen liittyvät arvot.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2010, 6) esiopetuksen keskeiseksi tehtäväksi määritellään lapselle suotuisien ja luontaisien kasvu-, kehitys ja oppimisedellytyksien mahdollistaminen mielekkään toiminnan ja myönteisten oppimiskokemusten kautta. Esiopetuksessa järjestettävän toiminnan tulee olla lapselle sopivaa, leikinomaista ja ikätasoon sopivaa toimintaa, mikä tukee lapsen fyysistä, psyykkistä sekä emotionaalista kehitystä. Esiopetuksessa tarjottavien fyysisten, psyykkisten, sosiaalisten sekä kognitiivisten harjoitteiden kautta lapsi oppii perustaitoja, joita lapsi tarvitsee kasvaessaan yhteiskuntamme jäseneksi. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010, 6.)

Kouvolan kaupungin esiopetussuunnitelmassa (2011) määritellään esiopetuksen keskeiseksi tehtäväksi vaalia ja kasvattaa lapsen oppimisen iloa, jolloin kokemusmaailman laajentaminen ja kiinnostus oppimiseen lisääntyy. Lapsen oppimista eheyttävänä ja tukevinä toimintoina ovat leikki, tutkiminen, liikkuminen, kokeminen ja ilmaiseminen. Yhdessä tekeminen ja vertaisryhmän kanssa toimiminen kasvattaa lapsen vastuullisuutta ja valmistaa yhteisölliseen osallistamiseen yhteiskunnassa. Esiopetuksen yleisten tavoitteiden mukaan tuetaan lapsen itsetunnon ja terveen minäkuvan kehittymistä, millä on tärkeä merkitys lapsen kasvuun ja kehitykseen.

Esiopetuksessa lapsen henkilökohtaiset oppimisen tavoitteet suunnitellaan yksilöllisesti jokaista lasta varten moniammatillisessa työryhmässä, huomioiden lapsen omat mahdollisuudet ja oppimisedellytykset. Kehitystasosta riippumatta, jokaisen lapsen kohdalla on oleellista oppimaan oppimisen taitojen kartuttaminen, jolloin hän omaksuu perustaitoja ikätasoisesti sekä omien edellytystensä mukaisesti. Esiopetuksen tavoitteena on edistää myös vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja sekä vahvistaa lapsen osallisuuden tunnetta. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010, 7 - 11.)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (2010, 9) on myös kirjattuna, että lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyviä ongelmia havainnoidaan ja niihin puututaan ajoissa. Jokaisella esikoululaisella on oikeus saada riittävää oppilaanohjausta tai tarvittavaa kasvun ja oppimisen tukea, jos tuen tarvetta ilmenee.

2.2 Esiopetuksen oppimiskäsitys

Oppimisella tarkoitetaan pääasääntöisesti kokemuksen mukanaan tuomaa muutosta, jonka kautta on opittu toimimaan tietyin tavoin tietyissä tilanteissa. Oppimista on voinut tapahtua eri kokemusten kautta erilaisissa ympäristöissä jo ennen esiopetusta. Kokemuksia lapsi on voinut kartuttaa aiemmassa lapsuudessa esimerkiksi aikuisilta, vertaistovereilta tai mediasta. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 20.)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2010, 10.) määrittää lapsen oppimisprosessia aktiivisena ja aikaisempaan tietopohjaan perustuvana jatkumona, mikä sisältää ongelmanratkaisua. Oppiminen ja sen harjoittelu perustuu

jo aiemmin opittuihin käsityksiin, tietoon ja oppimiskokemuksiin. Tällöin lapsi rakentaa itse omat käsitykset oppimistaan asioista ja kokemuksista.

Esiopetuksen opetussuunnitelman oppimiskäsitys perustuu konstruktiviseen oppimiskäsitykseen. Konstruktivisen käsityksen mukaan oppiva yksilö on ajatteleva, motivoitunut ja toimiva. Oppija asettaa myös itselleen omia tavoitteita, jolloin hän ohjaa itse omaa oppimistaan eikä toimi pelkästään ulkoisten vahvistajien ohjaamana. Konstruktivisen oppijan oma osuus korostuu prosessissa ja tiedon rakentamisessa. Tämä näkyy esikouluikäisen lapsen tavassa toimia ja olla innostunut oppimastaan, he eivät omaksu uusia tietoja ulkoa oppimalla vaan oivaltamalla asioita itse tietoa rakentaen. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 22 - 23.)

Esiopetuksen opetussuunnitelmaan (2010, 10) on kirjattuna ajatuksia oppimisympäristön merkityksestä. Oppimisympäristöllä on suuri merkitys lapsen oppimisessa ja oppimiskokemusten rakentumisessa. Oppimisympäristöllä tarkoitetaan fyysistä, psyykkistä, sosiaalista, kognitiivista ja emotionaalista ympäristöä, missä esiopetuksen päivittäistä toimintaa toteutetaan. On tärkeää, että oppimisympäristö ohjaa lapsen uteliaisuutta, mielenkiintoa sekä tukee aktiivisuutta ja oman toiminnan ohjausta. Hyvä oppimisympäristö on kiireetön, positiivinen ja avoin sekä terveellinen ja lapsen turvallisuutta tukeva. Tästä oppimisympäristöstä vastaavat varhaiskasvatusta toteuttavat aikuiset.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2010, 11) kasvattajan roolia kuvataan ohjaavana ja tukevana, turvallisena aikuisena. Kasvattajan tehtävänä on ohjata lasta tutkimaan ja aktiiviseen osallistumiseen, jotta uuden tiedon oppiminen ja sisäistäminen olisi lapselle mahdollisimman mielekästä. Kasvattajan tulee tarjota mahdollisimman tarkoituksenmukaista sekä ikätasoon sopivaa, tarpeeksi haasteellista toimintaa lapsen oppimisen kannalta. Esiopetuksessa tapahtuva työskentely tulee olla leikinomaista, mikä edistää lapsen kehityksen eri osa-alueita ja antaa valmiuksia uusien asioiden oppimiseen.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (2010, 10) on kirjattu oppimisympäristön keskeisimmäksi ajatukseksi kasvattajan ja lapsen välinen ja lasten keskinäinen vuorovaikutus. Tämän sosiaalisen toiminnan ja vuorovaikutuksen voidaan todeta olevan pohjana yksilön ajattelulle ja sitä kautta oppimiselle.

(Kronqvist & Kumpulainen 2011, 75) Yhtenä ydinajatuksena varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on lapsilähtöisyys. Lapsi tulee ottaa huomioon aktiivisena toimijana arjessa. Lapsen mielipiteellä ja ajatuksilla on merkitystä ja lapsi tulee ottaa mukaan päätöksentekoon ja lasta koskevien asioiden suunnitteluun. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 43.)

Lapsilähtöisyyden edellytyksenä on hyvä ja tasapainoinen suhde, jolloin ohjaava kasvatusta on osana arkea; aikuinen asettaa lapselle rajoja ja lapseen kohdistuu myös odotuksia ja vaatimuksia. Lapsi myös tarvitsee tuttua ja turvallista ympäristöä, jonka avulla hän oppii muodostamaan kehitykselle tärkeitä vuorovaikutussuhteita. Näiden vuorovaikutussuhteiden kautta lapsi oppii säätelmään omaa toimintaansa ja havainnoimaan sosiaalista ympäristöä. (Reivinen & Vähäkylä 2013, 39.) Näiden turvallisten ja tuttujen ihmisten avulla muodostuu turvallinen ja kannustava oppimisympäristö, jossa kaikkien osapuolten on mukava olla ja oppiminen mahdollistuu (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2011, 10).

3 OPPILASHUOLTO

Oppilashuollon tarkoituksena on huolehtia jokaisen oppilaan hyvinvointiin liittyvistä kysymyksistä. Oppilashuollollisiin toimiin lukeutuu lapsen kasvun ja oppimisen esteiden sekä ongelmien ehkäisy, tunnistaminen, lievittäminen tai poistaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tarvittaessa oppilashuollon tehtävänä on tukea lasta ja hänen perhettään vaikeissa tilanteissa, jolloin lapsen ja perheen hyvinvointi järkkyy syystä tai toisesta. (Kouvolan kaupunki.)

Kouvolan kaupungin esiopetussuunnitelmassa (2011) esiopetuksen oppilashuoltoon on määriteltynä lapsen fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehtiminen. Turvallisen ja terveen kasvu- ja oppimisympäristön luominen sekä lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukeminen ovat esiopetuksen oppilashuollon tehtäviä.

Oppilashuollon toiminnasta vastaa oppilashuoltoryhmä. Oppilashuoltoryhmä on moniammatillinen työryhmä, jossa vakiintunut henkilöstö toimii säännöllisesti.

sesti. Heidän tavoitteenaan on auttaa mahdollisimman ennaltaehkäisevällä tavalla lapsia ja heidän perheitään. Oppilashuoltotyöhön osallistuu jokainen lapsen kanssa työskentelevä henkilö oman ammattinsa tai työnkuvansa kautta, mutta virallisena määritelmänä oppilashuoltoryhmän jäsenenä toimivat lapsen kanssa työtä tekevät henkilöt. Näitä ovat esimerkiksi opettajat, erityisopettajat, ohjaajat ja mahdolliset muut kontaktit, jotka edistävät lapsen hyvinvointia. (Kouvolan kaupunki. 2011.) Yhtenä tärkeimpänä elementtinä moniammatillisen työryhmän toteuttamiselle on vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö ja siitä muodostuva kasvatuskumppanuus, mikä antaa pohjaa osallisuuteen kannustamiseen, perheen tukemiseen sekä luottamuksellisen kasvatussuhteen luomiseen. (Wallin 2011, 36.)

Teoksessaan Wallin (2011, 106) nimittää oppilashuollollisia palveluita hyvinvointia lisääviksi palveluiksi. Näitä palveluita järjestettäessä tarvitaan useita ihmisiä, jotta lapsen hyvinvointia voidaan turvata ja voidaan muodostaa lapselle turvallinen oppimisympäristö. Mahdollisimman turvallisen oppimisympäristön muodostamiseksi tarvitaan eritoten aikuisten moniammatillista, perheiden kanssa tehtävää, yhteistyötä, mikä muodostaa mielekkään ja turvallisen ympäristön kasvamiselle ja oppimiselle. Moniammatillisen yhteistyön tuloksena on rakentavan vuorovaikutuksen sekä kokonaisvaltaisesti välittävän ilmapiirin lisääminen. Hyvien vuorovaikutus- ja luottamussuhteiden on todettu vaikuttavan ennaltaehkäisevästi ongelmatilanteiden syntymiseen. Vuorovaikutussuhteilla tarkoitan niin lasten välisiä keskinäisiä vuorovaikutussuhteita kuin myös lapsen ja vanhemman tai kasvattajan välistä suhdetta. Näillä edellämainituilla suhteilla on myös merkitystä sosiaalisen pääoman kerryttämiseen jo varhaisessa vaiheessa.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa on mainittuna, että esiopetuksen lähtökohtana on lapsen hyvän ja turvallisen päivän toteuttaminen. Esiopetuksen järjestämisen kannalta olennaista on, että lapsen hyvinvointi, kehitys ja oppiminen on etusijalla. Tällöin on myös huomioitava mahdolliset epäkohdat lapsen hyvinvointia ja kehitystä vaarantavat tekijät, joiden havainnoinnista vastaa lapsen kanssa työskentelevät aikuiset. (Esiopetuksen opetussuunnitelma 2010, 9.) Perheiden haasteiden huomaamiseen vaaditaan aidosti läsnäolevia, ammattitaitoisia ja tukea ja ohjausta antavia aikuisia. Ammattitaitoinen,

lapset huomioonottava ja läsnäoleva aikuinen voi olla pelastaja lasten ja heidän perheidensä epäkohtien huomioimisessa. (Wallin 2011, 29.)

Vuosien myötä ennaltaehkäisevään lastensuojelutyöhön on kiinnitetty entistä enemmän huomiota. Vaikka ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä on kehitetty asiakas-, perhe- ja lapsi-keskeisemmäksi, perheiden ongelmat, passiivisuus, syrjäytyneisyys ja turhautuneisuus ovat edelleen läsnä arjessa. Ongelmat eivät poistu, vaan ne muuttavat muotoaan kehityksen myötä ja edelleen perheiden ongelmat ovat näkyvissä. Tämän vuoksi on tietoisesti pyrittävä kehittämään ennakoivaa, vahvistavaa, vaikuttavaa ja kumppanuusperusteista sosiaalityötä. (Wallin 2011, 41.) Tätä moniammatillista, ennaltaehkäisevää ja perhettä tukevaa työtä edustaa oppilashuollollinen toiminta.

3.1 Oppilashuoltoa ohjaavat lait

Perusopetuslaissa (2010) on määriteltynä, että jokainen esiopetuksessa oleva lapsi on oikeutettu tarvittavaan oppilashuoltoon. Terveystieteiden laissa (2010) vaikuttaa myös oppilashuoltoa koskeviin asioihin. Terveystieteiden lain 15. § määrittää lastenneuvolaan liittyvää toimintaa, mikä on olennainen osa alle kouluikäisen lapsen kasvun ja kehityksen tukemista ja turvaamista. Lastensuojelulain (2007) tarkoituksena on turvata lapsen oikeuksia turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun. Lastensuojelulain näkökulmasta esiopetuksessa tehtävä työ voi jo sinällään olla mahdollisuus ennaltaehkäisevään lastensuojelutyöhön; vanhempien tukeminen, riittävän varhain avun tarjoaminen ja mahdollisuus lastensuojelun palveluun matalan kynnyksen menetelmänä. Parhaimmillaan esiopetuksessa perheen kanssa tehtävä kasvatustyö lisää vuorovaikutusta, luottamusta ja hyvinvointia. (Wallin 2011, 104.)

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (2013) säädetään opiskelijan oikeudesta opiskelijahuoltoon. Tämän lain tarkoituksena on edistää opiskelijan oppimista, terveyttä ja hyvinvointia sekä osallisuutta ehkäistä ongelmien syntymistä. Myös oppilasyhteisön ja opiskeluympäristön hyvinvointi, terveellisyys, turvattu muus ja esteettömyys sekä kodin ja oppilaitoksen välisen yhteistyön edistäminen ovat oppilas- ja opiskelijahuoltolain tehtäviä. Lain tarkoituksena on myös turvata varhainen tuki sen tarpeessa oleville ja vahvistaa opiskelijahuollon toteutumista kokonaisuutena ja moniammatillisena yhteistyössä.

3.2 Oppilashuollon tavoitteet

Oppilashuollon keskeisenä tavoitteena on lapsen psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen ja ylläpitäminen. Lastensuojelullisena periaatteena oleelliseksi osaksi oppilashuollon tavoitteita nousee ylipäättään turvallisen ja virikkeitä tarjoavan kasvuympäristön muodostaminen ja tasapainoisen ja monipuolisen kehityksen tukeminen lapsen omat haasteet ja vahvuudet huomioiden. (Wallin 2011, 48 - 49.)

Oppilashuollon tavoitteita miettiessä nousee esiin myös palvelujärjestelmän rakenteiden mahdollinen yhtenäistäminen mahdollisimman saumattomaksi palvelukokonaisuudeksi. Oppilashuollon moniammatillinen työryhmä on erityinen mahdollisuus tämän toteuttamiseen; moniammatillinen työryhmä kokoontuu yhteen, jolloin on mahdollista hyödyntää monen ammattikunnan edustajan näkökulmista muodostuva kokonaisvaltainen käsitys lapsen kasvun ja kehityksen tukemiseksi. Tämän toteuttaminen edellyttää osaavaa henkilöstöä sekä riittäviä resursseja, jolloin oppilashuoltotyöstä saadaan suurin hyöty, niin lapsen kasvun ja kehityksen tukemiseksi ja yhteiskunnallisestikin ajatellen. Tällöin tukitoimien tarjoaminen tapahtuu mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja voidaan puhua ennaltaehkäisevästä työstä. (Wallin 2011, 28 - 29.)

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa olevien lasten osalta tehdyissä tutkimuksissa on tuloksena noussut esiin tukipalveluiden riittämättömyys. Mahdollisten ennaltaehkäisevien työmuotojen puutteellisuus on hälyyttävää yhteiskunnassamme. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen osalta on kiinnitettävä huomiota erityisesti moniammatilliseen yhteistyöhön lapsen kasvun ja kehityksen kannalta oleellisiin yhteistyötahoihin joita ovat muun muassa terapiapalvelut, perheneuvolan palvelut, psykiatrian poliklinikan palvelut ja muut mahdolliset toimijat lapsen ja hänen perheensä tukemiseksi. (Heinämäki 2004, 76 - 77.) Oppilashuollon toiminnan tavoitteena voidaan ajatella näiden tukipalveluiden ja mahdollisten tukimuotojen lisäämistä lapsen arjen sujuvuuden ja toimivuuden takaamiseksi.

Suuremmassa mittakaavassa ajateltuna varhaiskasvatuksessa puututtuihin ongelmiin saadut ratkaisut ja toimintamallit voivat toimia ennaltaehkäisevänä keinona syrjäytymistä vastaan. (Oja 2012, 42.) Wallin (2011, 28) kirjoittaa teoksessaan oppilashuollollisen työn vuosikustannusten olevan noin viides- tai

kymmenesosa yhden nuoren syrjäytymisestä aiheutuvien tukitoimien kustannuksista. Kuntien nykyisessä rahatilanteissa tämän tulisi olla ajatuksena palvelujärjestelmän rakenteita suunnitellessa. Oppilashuollon suunnitelmalliseen ja tavoitteelliseen toimintaan tulisi panostaa.

4 ESIOPETUKSEN OPPILASHUOLTO

Esiopetuksen oppilashuolto on osa varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen oppilashuollollista jatkumoa. Oppilashuoltoa toteutetaan moniammatillisessa työryhmässä yhdessä kodin ja huoltajien kanssa. Esiopetuksen oppilashuollon tehtävänä on kehittää, seurata ja arvioida koko esiopetusyhteisön hyvinvointia. Oppilashuolto auttaa myös huomioimaan lapsen yksilölliset kasvuun, kehitykseen ja terveyteen liittyvät tarpeet esiopetuksen arjessa. Hyvinvoinnissa tapahtuviin muutoksiin vastaaminen on myös osa oppilashuollon tavoitteellista toimintaa yksilötasolla. Oppilashuolto esiopetuksessa pyrkii myös kasvun ja oppimisen esteiden, oppimisvaikeuksien sekä muiden haasteiden ja ongelmien ehkäisemiseen, tunnistamiseen, lieventämiseen ja poistamiseen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010, 38.)

Esiopetuksen oppilashuoltoa toteuttavat esiopetuksessa työskentelevät kasvatushenkilöt. Näitä ovat muun muassa päiväkodin johtajat, lastentarhanopettajat, lastenhoitajat, erityisavustajat sekä laitosapulainen ja keittiöhenkilökunta. Näiden työskentelevien henkilöiden tuki lapsen kasvun ja kehityksen turvaamiseksi on arkipäivän tukea ja ohjaamista. Jos näiden edellä mainittujen henkilöiden keinot ja ratkaisut arjessa eivät riitä, yhteistyöhön kutsutaan mukaan muita oppilashuollon palveluita. (Esiopetuksen oppilashuollon käsikirja 2011, 26.)

Esiopetuksen oppilashuollossa on käytössä lapsikohtainen oppilashuolto, jolloin lapsi ja hänen perheensä on tuen keskiössä. Suuressa osassa on huoltajien kanssa tehtävä työ, mikä mahdollistaa kokonaisvaltaisen tuen. (Esiopetuksen oppilashuollon käsikirja 2011, 26.) Tärkeänä osana on myös kasvatushenkilöstön tiedon ja osaamisen yhdistäminen toimivaksi kasvatustyöksi lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi.

4.1 Kasvatuskumppanuus

Vanhemmuuden tukeminen katsotaan yhdeksi tärkeimmistä tehtävistä kasvatustyössä. Kasvatuskumppanuus on tärkeä osa oppilashuollollista toimintaa, niin varhaiskasvatuksessa kuin vielä koulumaailmassakin sekä lapsen elämässä olevissa siirtymävaiheissa. Kasvatustyössä tehtävä työ perheen tukemiseksi lisää parhaillaan vuorovaikutusta, luottamusta sekä hyvinvointia. Kasvatuskumppanuus kehittää myös tietoista vanhemmuutta ja oman elämän hallintaa. (Wallin 2011, 104.)

Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteissa (2005, 31 - 32.) on määritelty kasvatuskumppanuuden olevan vanhempien ja henkilöstön sitoutumista toimimaan yhdessä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisessa. Kasvatuskumppanuuden onnistumisen edellytyksenä on aikuisten välinen hyvä suhde ja yhteistyö, mikä vaatii luottamusta, tasavertaisuutta sekä kunnioitusta molemmilta osapuolilta.

Kasvatuskumppanuudessa vanhempien kasvatusoikeus ja -vastuu yhdistyvät henkilöstön ammatilliseen tietouteen ja osaamiseen ja yhteisesti lapsen kasvatukseen. Kasvatuskumppanuuden tavoitteena on yhdistää nämä tekijät kokonaisuudeksi, mikä palvelee lasta parhaalla mahdollisella tavalla. Varhaiskasvatushenkilöstöllä on vastuu saada kasvatuskumppanuus osaksi arkea ja luontevasti osaksi varhaiskasvatusta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31 - 32). Kasvatuskumppanuuden ollessa suuri osa kasvatustyötä on tärkeää, että vanhemmat kokevat itsensä tasavertaiseksi kasvattajiksi.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 31 - 32) määritelmän mukaan kasvatuskumppanuuden tavoitteena on tukea lapsen kasvua ja kehitystä niin, että lapsi tulee huomioiduksi yksilönä, jolloin hänen tarpeisiinsa vastataan parhaalla mahdollisella tavalla. Kasvua ja kehitystä tukevana tekijänä on tärkeää, että vanhemmat tuovat tiedon omasta näkökulmastaan kasvatushenkilöstölle, jotka kertovat omia havaintojaan vanhemmille ja näin he muodostavat yhteisen näkemyksen lapselle parhaasta mahdollisesta kasvatuksesta.

Kasvatuskumppanuus mahdollistaa myös mahdollisten lapsen kasvun, kehityksen tai oppimisen alueella olevien ongelmien tai haasteiden havainnoimisen varhaisessa vaiheessa ympärillä olevien luotettavien ja turvallisten aikuis-

ten ansiosta. Avoin, luotettava ja rohkaiseva ilmapiiri auttavat vanhempia ottamaan tukea ja apua vastaan kasvatushenkilöstöltä, jolloin kasvatuskumppanuudesta saadaan suurin hyöty. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 32.) Wallinin (2011, 104) mukaan aikuisten keskinäinen rakentava ja toimiva yhteistyö ehkäisee näiden jo edellä mainittujen mahdollisten ongelmatilanteiden syntymistä. Vaikka niitä syntyisi, on todettu, että rakentavalla yhteistyöllä niiden ratkaisemista voidaan edistää myönteisellä tavalla.

4.2 Moniammatillinen yhteistyö

Moniammatillisella yhteistyöllä tarkoitetaan eri toimijoiden tiedon ja osaamisen yhdistämistä yhteinäiseksi kokonaisuudeksi. Tämän tiedon ja osaamisen yhdistämistä voidaan hyödyntää ongelmien ratkaisussa tai toiminnan suunnittelussa. Yhteistyö käsitteenä kertoo, että ryhmä ihmisiä toimii yhteisen työn tai tehtävän toteuttamiseksi. Keskinäinen keskustelu ja näkökulmien tuominen toimii uusien näkemysten aikaansaamiseksi ja mahdollistaa tasavertaisen päätöksenteon. (Isoherranen 2005, 13 - 14.)

Moniammatillisessa ryhmätyöskentelyssä päästään hyödyntämään niin yksilön kuin yhteisönkin voimavaroja. Ryhmässä kokonaisuuden tarkastelu, ratkaisujen etsiminen ja toiminnan arviointi tapahtuu vuorovaikutuksen kautta. Ryhmätyöskentely tarjoaa työntekijälle mahdollisuuden tuoda omaa osaamistaan jaettavaksi. Ryhmästä työntekijä saa myös ammatillisen tuen ja mahdollisuuden yhteinäisiin käytäntöihin. (Wallin 2011, 111.) Moniammatillisesti tavoitteellisin työryhmä on keskusteleva ja avoin tiimi, jolloin myös tiimin kehittyminen on mahdollista. Kun työryhmä aloittaa toimintansa on luotava yhteiset säännöt, jonka mukaan ryhmä toimii ja mitä tavoitteita toiminnalla on. Jokaisella työryhmän jäsenellä on oma roolinsa ja oma vastuualueensa, jolloin riittävät taidot ja resurssit yhdistyvät kokonaisuudeksi, mikä palvelee koko ryhmää. (Pihlaja & Kontu 2006, 31.)

Koulussa jo vuosien ajan moniammatillista yhteistyöryhmää on edustanut oppilashuoltoryhmä, minkä vastuulla on hyvinvoinnin edistäminen, ongelmien ja riskien havainnointi ja ennaltaehkäisy sekä erityisen tuen ja tehostetun tuen tarpeen määrittäminen. Toimenpiteiden suunnittelu ja niiden toteuttaminen on myös osa oppilashuoltoryhmän toimintaa. (Wallin 2011, 109-110.)

5 LAPSIPERHEIDEN TUKEMINEN KOUVOLAN KAUPUNGISSA

Esiopetuksen oppilashuoltoryhmään liittyvä toiminta eroaa malliltaan koulun oppilashuoltotyöryhmästä. Kouvolan kaupungissa esiopetuksen oppilashuoltoon liittyy olennaisena osana muun muassa lastenneuvolapalvelut, terveysneuvonta, suunterveydenhuoltopalvelut, perheneuvolat ja Hattu-kehitysneuvola, joista muutamia käyn läpi seuraavaksi.

5.1 Varhaiskasvatuksen erityisopettajat

Kouvolan kaupungin erityisvarhaiskasvatuksen palvelualueen esimies, Terttu Hänninen (2015), kertoo tällä hetkellä Kouvolan kaupungissa toimivan 15 varhaiskasvatuksen erityisopettajaa (Veo) koko Kouvolan kaupungin alueella. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat toimivat myös yksityisissä päiväkodeissa. Joka toimintavuodelle tehdään Kouvolan kaupungissa mitoitukset, jolloin katsotaan, että jokainen päiväkotikiitos saa tarvitsemansa palvelut.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tehtäviin kuuluu lapsen oppimisen, kasvun ja kehityksen tukeminen. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan erityisosaamisena on tuen tarpeen määrittelyyn liittyvät asiat. Erityisesti varhaiskasvatuksen erityisopettajia tarvitaan silloin, kun huoli lapsen kehityksestä tai oppimisesta herää. (Hänninen 2015.)

Varhaiskasvatuksen erityisopettajat käyvät säännöllisesti päiväkodeissa ja tekevät suunnitelmia työlleen sen mukaisesti, millaiset lasten tarpeet ovat. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien työ on varhaiskasvatushenkilöstön konsultointia lasten tuen tarpeisiin liittyvissä asioissa, yksilötyöskentelyä lapsen tai lapsiryhmän kanssa, lasten tuen tarpeen arviointia ja tukitoimien suunnittelua yhteistyössä varhaiskasvatushenkilöstön kanssa.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan työn tärkeimpänä osana on yhteistyö niin kasvatushenkilöstön kuin lapsen ja hänen perheensä kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ei tee itsenäistä työtä päiväkodeissa vaan lasten tukitoimia suunnitellaan ja toteutetaan yhdessä. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan työhön kuuluu myös pedagogisten asiakirjojen (pedagoginen arvio, pedagoginen selvitys, oppimissuunnitelma ja HOJKS) laatiminen. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on yhtenä osana lapsen verkostoa ja moniammatillista työryhmää. (Hänninen 2015.)

Varhaiskasvatuksen erityisopettajalla on tärkeä rooli siirtymävaiheessa esikoulusta koulumaailmaan, kun lapsella on tuen tarvetta monella eri osa-alueella ja hänen koulupaikkaansa suunnitellaan. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on mukana tiedonsiirrossa sekä pedagogisten asiakirjojen siirtämisessä esikoulusta kouluun. Tärkeänä nähdään yhteistyö varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja koulumaailmassa toimivan laaja-alaisen erityisopettajan välillä. (Hänninen 2015.) Tämän yhteistyön avulla voidaan helpottaa siirtymistä esikoululaisesta koululaiseksi, eikä nivelvaihe aiheuta turhaa stressiä lapselle ja hänen perheelleen.

5.2 Lastenneuvola

Kouvolan kaupungin neuvolatoiminnan osastonhoitaja Johanna Merta (2014), kertoo, että tällä hetkellä Kouvolan kaupungin alueella toimii kokonaisuudessaan 16 neuvolaa (ehkäisy-, äitiys- ja lastenneuvolatoimintaa), joista yksi on Kehitysneuvola Hattu. Neuvolatoiminnan toteutusta ohjaa asetus neuvolatoiminnan, koulu- ja opiskeuterveydenhuollon sekä ehkäisevän suun terveydenhuollon järjestämisestä.

Lastenneuvolan asiakkuus alkaa lapsen synnyttyä, josta lapsen säännölliset terveystarkastukset alkavat säännönmukaisesti. Ennen kouluikää lapselle ehtii kertyä neuvolakäyntejä, joita pääsääntöisesti toteuttaa terveydenhoitaja. Terveystarkastuksissa kiinnitetään huomiota ennen kaikkea lapsen kasvun ja kehityksen seuraamiseen, jossa huomioidaan niin fyysiset (fyysinen kasvu, näkö, kuulo, hieno- ja karkeamotoriikka), psyykkiset kuin sosiaalisetkin osa-alueet (puheen kehitys, tunne-elämä, mieliala, havainnointitaidot, temperamentti ja vuorovaikutustaidot). Ennen kouluikää lapselle tehdään neljä laajempaa tarkastusta, jossa mukana on myös lääkäri. (Merta 2014.)

Neuvolan tehtävänä on myös seurata lapsen ja hänen perheensä kokonaisvaltaista hyvinvointia. Tähän liittyy perheen asumismuoto, toimeentulo ja sen mahdolliset haasteet, tukiverkosto, harrastukset, ruokailu, ja ylipäätään perheen arjen struktuuri. Myös rajojen asettaminen ja kasvatus on osana hyvinvoinnin tarkkailua. Perheen hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä, kuten perheen sisäisistä kriiseistä on hyvä keskustella neuvolakäyntien yhteydessä. Neuvola tarkkailee myös perheenjäsenten päiteidenkäyttöä jo alkuraskaudesta lähtien. (Merta 2014.)

Neuvolatoiminta voi tarvittaessa tarjota myös erityistä tukea lapselle ja perheelle. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi lapsen sairaus, mielenterveysongelmat, käytöshäiriöt, kiusaaminen tai neurologisen kehityksen ongelmat. Lapseen kohdistunut fyysinen tai psyykinen väkivalta, perushoivan puutteet tai muunlainen lapsen kaltoinkohtelu nostavat tarvetta erityiselle tuelle. Samoin kuin perheen toimeentuloon liittyvät ongelmat tai vanhempien vakavat sairaudet, mielenterveys- tai päihdeongelmat tai perheväkivalta. Erityistä tukea järjestettäessä toteutetaan lisäkäyntejä neuvolaan ja tehdään tarvittaessa yhteistyötä muiden sosiaali- ja terveysalan toimijoiden kanssa. Lisäkäynnit ja tarvittava tuki suunnitellaan lapsen ja perheen yksilöllisten tarpeiden ja elämäntilanteiden mukaisesti. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2014b.)

Neuvolatoiminta päättyy ennen lapsen kouluikää, jolloin lapsi siirtyy kouluterveydenhuollon piiriin ja lapsen hoito neuvolan osalta päättyy. Tieto lapsen kasvusta ja kehityksestä ja niiden mahdollisista haasteista siirretään asioita hoitavien terveydenhoitajien kesken sekä kirjallisesti että suullisesti, jolloin lapsen mahdolliset erityiset tarpeet tulee huomioiduksi koulutietä aloittaessa. (Merta 2014.)

Neurolaverkoston toiminta on tällä hetkellä Kouvolan kaupungissa melko hajanainen. Tämä aiheuttaa suurimpia huolia tämän hetkessä toiminnassa, jolloin tarvittavaa palvelua ja apua ei välttämättä aina ole saatavilla, kun sitä tarvittaisiin. Sisällöllisesti Kouvolan kaupungin neuvolatoiminta on kuitenkin toimivaa ja perheiden tarpeisiin pystytään vastaamaan. Perheet kokevat saavansa tarvittavaa palvelua tarpeiden monimuotoisuudesta huolimatta. (Merta 2014.)

5.3 Perheneuvola

Kouvolan kaupungin perheneuvolan erityissosiaalityöntekijä, Maiju Niemelä (2015), kertoo, että tällä hetkellä Kouvolan kaupungin alueella toimii neljä perheneuvolan toimipistettä. Kouvolan kaupungin perheneuvoloissa työskentelee hoitotyössä erityissosiaalityöntekijöitä, psykologeja, terapeutteja, perheohjaajia, konsulttoivia lastenpsykiatreja ja psykiatrinen sairaanhoitaja. Asiakas- ja perheneuvoloissa koostuu yksilöasiakkaita, pariskunnista, perheistä sekä ryhmistä. Perheneuvolan tehtävänä on tarjota asiakkailleen ohjausta, neuvontaa, terapiaa ja kuntoutusta. Asiakkaat voivat saada myös tarvittaessa

tutkimuspalveluita, apua perheasioiden sovitteluun, työnohjausta ja konsulttaatiota eri elämäntilanteisiin. Pääsääntöisesti asiakkaat saavat apua erilaisiin lapsen kehitykseen ja kasvuun, parisuhteen tai perheen ihmissuhteisiin liittyviin pulmatilanteisiin. Elämäntilanteiden muutoksetkin voivat olla syy asiakkuuden syntymiselle ja tuen tarpeelle perheessä. (Niemelä 2015.)

Perheneuvolan asiakkuus voi muodostua ilman lähetettä, jolloin asiakkaaksi voi hakeutua itse. Myös mahdolliset yhteistyötahot, muun muassa opettajat, psyykkarit, kouluterveydenhoitajat, esiopetuksen tai varhaiskasvatuksen työntekijät, lastensuojelun työntekijät, lastenneuvolan työntekijät tai lasten neurologian tai psykiatrian työntekijät, voivat olla mahdollisia lähettäjätahoja perheneuvolan asiakkaaksi. (Niemelä 2015.)

Perheneuvolat tekevät yhteistyötä tarvittaessa esiopetuksen ja koulun kanssa. Esimerkiksi Niemelä mainitsee suunnitellut kouluvalmiustestit, joita tehdään esiopetuksen kanssa yhdessä arvioiden. Muilta osin yhteistyötä tehdään esiopetuksen ja koulun henkilökunnan kanssa lapsikohtaisesti lapsen vanhempien ja perheen kanssa tarpeen vaatiessa, tilanteen vaatimalla tavalla. (Niemelä 2015.)

Niemelä (2015) arvioi saamansa asiakaspalautteen perusteella, että asiakkaat ovat tyytyväisiä perheneuvolasta saamaansa palveluun. Ainoastaan pitkät jonot aiheuttavat huolenaihetta, niin perheille kuin työntekijöillekin. Henkilöstöresurssit ovat liian vähäiset kysyntään nähden, jonka vuoksi asiakkaat joutuvat jonottamaan saadakseen tarvitsemaansa palvelua.

5.4 Kehitysneuvola Hattu

Kehitysneuvola Hatun terveydenhoitaja, Aija Seppänen (2015), kertoo Kouvolan kaupungissa toimivan Kehitysneuvola Hatun toimivan Kouvola-terveyskeskuksen tiloissa. Kehitysneuvola Hattu on tarkoitettu alle kouluikäisille lapsille ja heidän perheille, jos lapsen kehityksessä ilmenee tavallista enemmän haastetta. Näissä tapauksissa usein yksittäiset tukitoimet eivät tuo riittävää apua perheen arkeen. Haasteet voivat liittyä muun muassa lapsen motoriseen kehitykseen tai käyttäytymisen ongelmiin.

Kehitysneuvola Hatun moniammatillinen työryhmä muodostuu terveyskeskuksen, perheneuvolan ja päivähoidon työntekijöistä. Näitä ovat muun muassa

lääkäri, terveydenhoitaja, puhe-, fysio- ja toimintaterapeutti, psykologi, erityis-sosiaalityöntekijä ja varhaiskasvatuksen yhdyshenkilö. Tämän moniammatillisen työryhmän tavoitteena on luoda ratkaisuja lapsen ja perheen arkeen, joko kaisen yksilölliset tarpeet huomioiden. Moniammatillisen työryhmän havaintojen mukaisesti lääkäri suunnittelee lapselle kuntoutussuunnitelman, jonka avulla perheelle tarjotaan tukea. (Seppänen 2015.)

Kehitysneuvola Hatun asiakkuuteen vaaditaan lähete, jonka vanhemmat hyväksyvät ja allekirjoittavat. Lähetteen voi saada neuvolassa tai varhaiskasvatuksessa yhdessä vanhempien kanssa täytettynä. Lähetteeseen tulee liittää vanhempien täyttämä esitietolomake sekä neuvolan terveydenhoitajan ja varhaiskasvatuksen henkilökunnan näkemykset lapsen tilasta. (Seppänen 2015.)

Ennen lähetteen saamista tulee olla tehtynä kuitenkin useita toimenpiteitä, joilla on yritetty lapsen ja perheen huolta helpottaa. Näitä ovat muun muassa huolen puheeksiotto, perheen arjen selvittely ja kehitysvaiheiden läpikäyminen, tarvittaessa lisätutkimuksia (Lene-tutkimus) sekä tarvittaessa neuvolan ennaltaehkäisevän perhetyöntekijän tapaaminen ja hänen tarjoama tuki perheelle. (Seppänen 2015.)

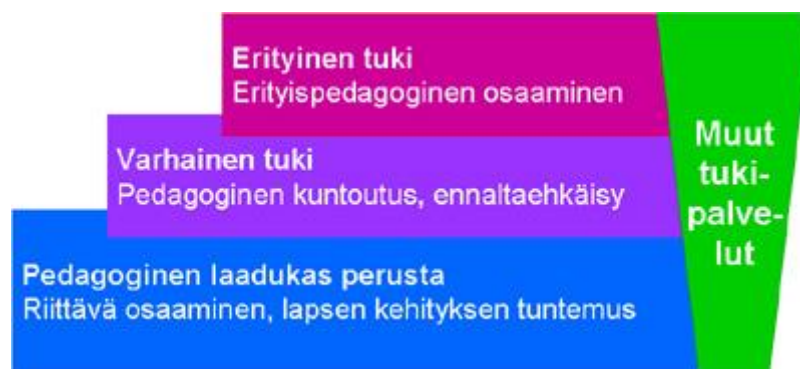
6 TUEN MUODOT ESIOPETUKSESSA

Lapselle tarjottava varhainen tuki on osa varhaiskasvatuksen perustehtävää. Tällä varhaisella tuella ja puuttumisella monet lisäongelmat jäävät kehittymättä, kun huoleen tartutaan riittävän varhain ja tukea tarjotaan. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014d.) Varhaisella puuttumisella tarkoitetaan esiopetuksessa esiintyvien mahdollisten ongelmien havainnointia ja niihin puuttumista. Varhaiseen puuttumiseen liitetään olennaisesti tuen tarpeen tunnistaminen ja tarpeen mukaisen tuen ja kuntoutuksen aloittaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Oja 2012, 42.)

Erityisen tuen tarpeen tunnistaminen on tärkeä osa kasvatushenkilöstön perusosaamista, jota voidaan myös tarpeen vaatiessa kehittää toiminnan arvioinnilla. Tuen tarpeen arviointi ja tuen suunnittelu edellyttävät kokonaisvaltaisesti lapsen kehityksen ja pedagogisen toiminnan tuntemusta. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014a.) Lapsen tuen tarpeen arvioiminen ja sen käyttöönotto asettaa lapsen keskiöön, jolloin työ on automaattisesti lapsilähtöistä. Tuen

suunnittelua ohjaa yksilöllisesti lapsen tarpeet. Tukea suunnitellessa on huomioitava kaikki tukimuotojen vaihtoehdot ja muodostettava niistä sopiva kokonaisuus lasta varten. Suunnitelmaan ei ole olemassa valmista mallia tai ohjetta, vaan on jokaista lasta varten on omanlaisensa eriyttäminen kasvun ja kehityksen tukemiseksi. (Oja 2012, 48.)

Varhainen puuttuminen esiopetuksessa tarkoittaa ennen kaikkea esiopetuksessa olevien riskilasten tunnistamista ja väliintulojen aloittamista mahdollisimman varhain. Näillä väliintuloilla, eli interventioilla, voidaan ehkäistä ongelmien kasautumista sekä haasteiden vaikeutumista lapsen ja perheen arjen osalta. (Oja 2012, 42.) Varhaiskasvatussuunnitelmaan on sisällytettyä lapsen tuen tarpeen määrittely, eli kuntoutussuunnitelma, missä määrittyy lapsen tuen tarpeen määrittely ja tuen toteuttamisen suunnitelma erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitseville lapsille. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2014d.)

Kuva 1. Tuen muodot varhaiskasvatuksessa (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2014d)

6.1 Huolen puheeksiotto

Osana varhaista puuttumista on huolen puheeksiottamisen menetelmä, jolloin lapsen huoli halutaan ottaa esiin vanhempien kanssa. Tilanteet eivät ole useinkaan helppoja, jolloin kasvatushenkilöstöltä vaaditaan ammattitaitoa ja herkkyyttä tilanteen selvittämiseksi. Menetelmän avulla voidaan puuttua asioihin, joita on vaikea käsitellä, kunnioittavasti ja tukea tarjoten. Tarkoituksena on ottaa huoli puheeksi kunnioittavan, avoimuuteen perustuvan, keskustelun kautta. Jos tilanne tuntuu hankalalta, on työntekijän mahdollisuus käyttää apunaan lomaketta, jossa asiaa lähestytään ennakoiden. (Eriksson & Arnkil 2012, 12.)

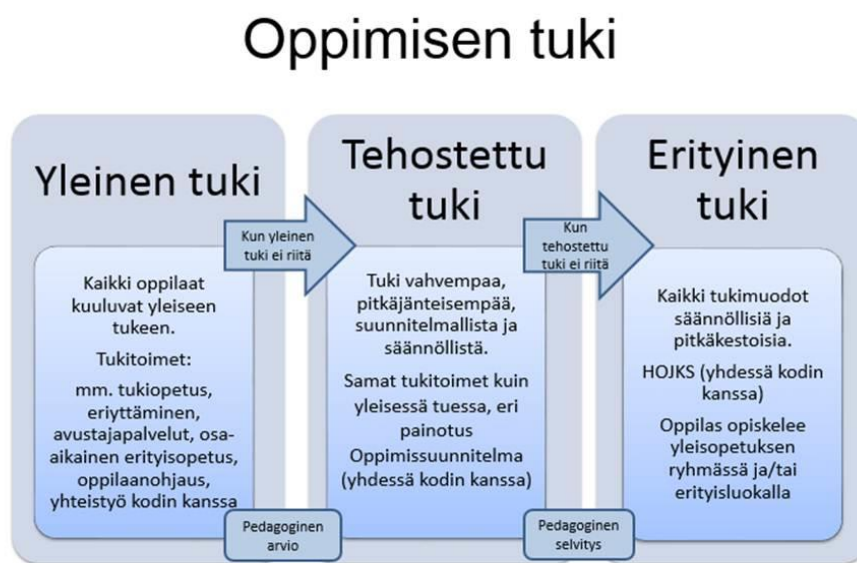
Sen sijaan, että työntekijä ilmoittaa ongelman lapsen tilanteesta ja kehottaa perhettä muuttamaan toimintaansa, on huolen puheeksiottamisen menetelmässä oleellista, että työntekijä nostaa huolensa esiin ja pyytää apua tämän huolenaiheen keventämiseksi ja huojentamiseksi. Tällöin työntekijä on vuoropuhelun avaaja ja lähestyy perhettä pyytäen heitä yhteistyöhön. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2014a.) Huolen puheeksiottamisen menetelmää käyttäessä on tärkeää huolenaiheen lisäksi pohtia, mitä voimavaroja lapsen tilanteessa on. Tärkeitä aiheita keskusteluun ovat perheen omat vahvuudet sekä se milloin asioissa he tarvitsevat apua ja tukea. Tällöin keskustelun ilmapiiri on voimaannuttavampi ja tulokset keskustelulle ovat hedelmällisemmät. (Eriksson ym. 2012, 12 - 14.)

6.2 Kolmiportainen tuki

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutoksissa ja täydennyksissä korostetaan tuen suunnitelmallisuutta, joustavuutta ja jatkuvuutta. Suunnitelmallisuutta tuovat pedagoginen arvio ja pedagoginen selvitys sekä yksilölliset suunnitelmat eli oppimissuunnitelma ja HOJKS (henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma). Joustavuus näkyy erilaisten tuen tarjoamisena lapsen tarpeiden mukaisesti. Erilaiset ryhmittelyt tai pienryhmätoiminnan käyttäminen ovat myös joustavuutta arjessa. Kun lapsen tuen tarvetta arvioidaan sekä seurataan saa lapsi tarvitsemaansa tukea, mikä vastaa lapsen kehitystasoon ja sen haasteisiin. Tämä suunnitelmallisuus ja jatkuvuus mahdollistaa lapsen tuen tarpeeseen vastaamisen juuri lapsen tarvitsemalla tavalla riippumatta siitä, onko kyseessä yleinen, tehostettu tai erityinen tuki. (Lukimat.)

Tuen järjestämisen perustana on hyvä yhteistyö kodin kanssa, eli kasvatuskumppanuus. Tärkeänä osana on kodin kanssa yhteistyössä sovitut perusturvallisuutta ylläpitävät tavoitteet, jotka tukevat lapsen kasvua ja kehitystä sopivalla tavalla. Ensisijaisen tärkeää on lapsen myönteisen minäkuvan ja terveen itsetunnon kehittyminen, jotka vaativat tasavertaista jäsenyyttä vertaisryhmässä. Lapsen tervettä itsetuntoa vahvistetaan myönteisten oppimiskokemusten ja kannustavan palautteen avulla. Jokaisella lapsella on oikeus saada tukea kasvulleen ja oppimiselleen lähtökohdista riippumatta. Esiopetuksen ja tuen järjestämisen lähtökohtana ovat yhdessä esiopetusryhmän ja lapsen omat vahvuudet sekä oppimis- ja kehitystarpeet. Jokainen lapsi huomioidaan

yksilönä ja heidän tarpeisiin vastataan vaaditulla tavalla, osana esiopetuksen arkea. Kasvun ja oppimisen tehostettu tai erityinen tukeminen vaatii yhteisöllisiä oppimisympäristöön liittyviä ratkaisuja, jotka huomioidaan. Tukea suunniteltaessa on huomitava lapsen tuen tarpeen vaihtelevuus; se voi vaihdella tilapäisestä jatkuvaan tai vähäisestä vahvempaan tai yhden tukimuodon tarpeesta useamman tukimuodon tarpeeseen. (Esiopetuksen suunnitelman perusteet 2010, 18 - 19.)

Kuva 2. Lapsen oppimisen tuen muodostuminen (Oppimisen tuki 2014)

Esi-, perus- ja lisäopetuksessa tarjottava tuki voidaan jakaa kolmeen eri portaaseen, josta käytetään nimitystä *kolmiportainen tuki*. Portaat jaetaan *yleisen tuen*, *tehostetun tuen* ja *erityisen tuen* portaisiin. Yleinen tuki on jokaiselle lapselle tarjottavaa tilapäistä tukea, jota tarjotaan heti tuen tarpeen ilmetessä. Tästä yleisestä tuesta voi hyötyä jokainen lapsi, ilman erityistä tuen tarvetta. Tehostetun tuen tarkoituksena on ehkäistä oppimis- ja sopeutumisvaikeuksien syvenemistä ja laajenemista. Erityistä tukea tarjotaan lapselle, joka ei voi muutoin saada riittävää tukea oppimiselle ja kehitykselle. (Oja 2012, 46 - 47.) Yleinen tuki on kevyin tuen muoto, jota lapselle voidaan tarjota. Tätä tarjotaan lapselle ennen tehostettuun tukeen siirtymistä. Kasvun ja oppimisen

tuen tarpeisiin vastataan opetusta eriyttämällä, opettajien yhteistyöllä ja opetusryhmiä muuntelemalla. Tärkeää on opettajan tekemä opetustyö, mikä mahdollistaa lapselle ilon ja onnistumisen kokemukset arjessa. Yleisen tuen muotona toimii myös kodin kanssa yhteistyössä laadittu oppimissuunnitelma, jolloin edellytykset lapsen oppimiselle ja kasvulle ovat suotuisimmillaan. (Opetussuunnitelman perusteet 2012, 20.)

Tehostettu tuki sallii kaikkien mahdollisten tukimuotojen käyttämisen erityisopetusta lukuunottamatta. Tehostettua tukea varten tarvitaan esiopetuksen opettajan tekemä pedagoginen arvio, jossa kuvataan lapsen kasvun ja oppimisen tilanne kokonaisuudessaan, lapsen saama yleinen tuki ja sen vaikutusten arviointi, lapsen oppimisvalmiuksien selventäminen sekä arvio siitä millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, oppilashuollollisilla tai muilla ratkaisuilla lasta tulisi tukea hyvinvoinnin ja kehityksen tukemiseksi. Tehostetun tuen aikana lapsella on edelleen käytössä henkilökohtaisesti laadittu oppimissuunnitelma, johon tehostettu tuki kirjataan. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010, 20 - 22, 27.) Tehostettu tuki arjessa voi olla esimerkiksi lapsen opiskelun pienryhmätoimintaa, eriyttämistä (rauhottamalla lapsen opiskelutila erilleen häiriötekijöistä), tukiopetusta, apuvälineiden käyttöä, avustajan käyttöä tai oppilashuollon tuen hyödyntämistä. Myös osa-aikainen erityisopetus lasketaan tehostetun tuen muodoksi. (Lukimat.)

Erityinen tuki on kolmiportaisen tuen vahvin muoto. Erityistä tukea annetaan lapsille, joiden esiopetusta ei pystytä kasvun ja oppimisen haasteiden vuoksi voida järjestää muuten. Lapsen edellytykset oppimiselle voivat olla heikommat esimerkiksi vamman, sairauden, toimintavajavuuden tai heikon kasvuympäristön vuoksi. (Esiopetuksen suunnitelman perusteet 2010, 22.) Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja lapsen tarvisemasta muusta tuesta. Tällöin käytettävissä ovat kaikki mahdolliset esiopetuksen tukimuodot. (Opetushallitus. Päättös erityisestä tuesta.) Ennen erityisen tuen järjestämistä on opettajan tehtävä pedagoginen selvitys, jossa kuvataan lapsen kasvun ja oppimisen tilannetta kokonaisuudessaan, lapsen saama tehostettu tuki ja arvio sen vaikutuksista, lapsen oppimisvalmiudet sekä erityistarpeet oppimiseen liittyen, arvio siitä millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä laste tulisi tukea. Pedagogiseen selvitykseen tulee tarvittaessa liittää psykologin tai lääkärin lausunto tai sosiaalinen selvitys

tilanteesta. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010, 23 - 24.) Eri-tyistä tukea saavalle lapselle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS), missä ilmenee lapsen erityisen tuen koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010, 27.) Tämän henkilökohtaisen suunnitelman teosta vastaa lapsen kanssa työskentelevät aikuiset sekä lapsen vanhemmat. Mahdollisuuksien mukaan myös lapsen omaa mielipidettä asioista tulee kuulla. (Takala 2010, 28.)

6.3 Pidennetty oppivelvollisuus

Lapsella, joka asuu vakituisesti Suomessa, on oppivelvollisuus. Tämä tarkoittaa, että jokaisen heistä on hankittava perusopetuslain ja perusopetuksen opetussuunnitelman mukaisesti määritelty perusopetuksen oppimäärä. Oppivelvollisuus alkaa yleensä sinä vuonna, kun lapsi täyttää seitsemän vuotta ja päättyy, kun perusopetuksen oppimäärä on suoritettu tai viimeistään, kun perusopetuksen aloittamisesta on kulunut kymmenen vuotta. Oppivelvollisuus jatkuu sen vuoden loppuun, jolloin nuori täyttää 17 vuotta. (Oppivelvollisuus ja koulupaikka.)

Pidennetyllä oppivelvollisuudella tarkoitetaan oppivelvollisuuden alkamista vuotta normaalia aiemmin, jolloin oppivelvollisuus alkaa jo 6-vuotiaana ja kestää 11 vuotta. Pidennetty oppivelvollisuus myönnetään lapselle, jos lapsen sairaus tai vamma näyttäytyy niin, ettei perusopetuksen tavoitteita pystytä saavuttamaan yhdeksän vuoden aikana. (Oppivelvollisuus ja koulupaikka.)

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella koulunkäynti alkaa jo 6-vuotiaana esiopetuksessa, kun taa normaalisti oppivelvollisuus alkaa ensimmäisellä luokalla lapsen ollessa 7-vuotias. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella on mahdollisuus käyttää opiskeluun 11 vuotta, mutta usein se ei täyty kokonaan. (Mitä pidennetty oppivelvollisuus tarkoittaa käytännössä.)

6.4 Yhteistyössä järjestettävät tukipalvelut

Eri-tyistä tukea tarvitseva lapsi tarvitsee usein tukipalveluita arjessaan. Tyypillisiä tukipalveluita ovat esimerkiksi puheterapeutin tai psykologin palvelut. Näitä

palveluita voivat tarjota eri palveluntuottajat. Tärkenä osana näiden tukipalveluiden järjestämistä on moniammatillisen yhteistyön toteutuminen mahdollisimman saumattomasti. Kasvatuskumppanuus on myös perusedellytys, jotta tukipalveluiden järjestämisestä saadaan selkeä hyöty lapsen arkeen. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014d.)

6.5 Ehkäisevä lastensuojelutyö

Kunnissa tehtävä lastensuojelutyö jakaantuu Lastensuojelulain (2007) mukaisesti ehkäisevään lastensuojeluun sekä lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun. Ehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan kaikkia kunnan tarjoamia toimia, joilla on tarkoitus edistää ja turvata lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tukea vanhemmuutta perheissä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014c.)

Wallin (2011, 101) määrittää teoksessaan ehkäisevän lastensuojelutyön tavoitteeksi kehittää kaikkien saavutettavissa olevia, hyvinvointia tukevia palveluita ja ennakoidun työn mahdollisuuksia lapsiperheille. Näiden toimien ja palveluiden tarkoituksena on edistää erilaisissa elämäntilanteissa olevien lapsiperheiden tarvitsemaa tukea niin, ettei varsinaista lastensuojelun asiakkuutta synny.

Ehkäisevää lastensuojelutyötä toteutetaan monessa eri muodossa, kuten kunnan peruspalveluissa; neuvoloissa, terveydenhuollossa, päivähoidossa, perusopetuksessa ja nuorisotyössä. Ehkäisevää lastensuojelutyötä toteuttavat kaikki lasten ja heidän perheidensä kanssa työskentelevät henkilöt, jolloin heillä on vastuu seurata heidän hyvinvointiaan ja tuen tarpeitaan. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014c.) Ehkäisevälle lastensuojelutyölle yksi luontevimmista ympäristöistä on päiväkotit. Varhaiskasvatuksessa vanhempia tavataan päivittäin ja lapset viettävät usein suurimman osan valvellaoloajastaan päiväkodissa, jolloin lapsen käyttäytymistä normaalissa leikkiympäristössä on mahdollista seurata. Päiväkodissa tehtävä työ on otollisempaa, kuin esimerkiksi neuvolassa tehtävä työ, missä lasta ja hänen perhettään tavataan huomattavasti harvemmin lyhyemmän aikaa. (Lastensuojelun keskusliitto 2012.) Ehkäisevään lastensuojelutyöhön kuuluu varhaista tukea ja kuntouttavaa työtä (Wallin 2011, 101). Varhaiskasvatuksessa varhainen tuki ja kuntouttava työ

voi tarkoittaa käytännössä puuttumista arjessa; lasta kielletään, ohjataan, opetetaan ja käsketään. Tällä tavoin kasvun ja kehityksen tukeminen on myös varhaista puuttumista. (Huhtanen 2004,43.)

Varhainen tuki, puuttuminen, interventiot ja riskitekijöiden tunnistaminen auttavat ennakoimaan lapsiperheiden tarpeita. Kun tarpeet ovat tiedossa, on mahdollista tarjota perheille kohdennettua ja yksilöllistä tukea mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. (Wallin 2011, 101.) Tukea tulee tarjota mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jos vanhempien voimavarat ovat riittämättömät lapsen hyvinvoinnin toteuttamiseksi ja kasvun ja kehityksen turvaamiseksi (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014c). Ehkäisevää lastensuojelutyötä tulee myös tehdä vanhemmille suunnatuissa palveluissa, jos huomataan, että vanhemman kyky huolehtia lapsesta on heikentynyt esimerkiksi mielenterveys- tai päihdeongelman seurauksena.

Ehkäisevän lastensuojelutyön kokonaisuutta tulee kuvata kuntakohtaisesti laadituissa lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmissa. Suunnitelmassa mitoitetaan palveluiden resurssitarpeita sekä arvoidaan ja kehitetään kunnan palvelujärjestelmää siten, että lasten ja nuorten etu toteutuu tarjottavissa palveluissa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014c.)

7 SIIRTYMÄ ESIOPETUKSESTA ALKUOPETUKSEEN

Siirtymävaiheesta eli nivelvaiheesta puhuttaessa tarkoitetaan koulupolun taitekohtaa, jossa lapsi siirtyy vaiheesta toiseen. Usein merkittävänä siirtymävaiheena pidetään lapsen siirtymistä esiopetuksesta alkuopetukseen tai perusopetuksesta toisen asteen koulutukseen. Näissä nivelvaiheissa tarvitaan aina eri tahojen välistä moniammatillista yhteistyötä, jolloin lapsen kanssa työskentelevillä aikuisilla on tärkeä rooli tukea lasta. (Holopainen, Ojala, Orellana & Miettinen 2006, 5.)

Nivelvaiheen siirtymää kannattaa valmistella hyvin ja suunnitella lapsen tarpeiden mukaisesti. Koulupolun kulkua on mahdollisuus muokata lapselle suotuisaksi aikuisten hyvän yhteistyön avulla. On tärkeää huomioida lapsen herkkyyttä ja kehitystä nivelvaiheen toteutusta suunnitellessa. (Holopainen ym. 2006, 6.) Esiopetuksesta alkuopetukseen siirtyminen on jokaiselle lapselle yksilöllinen kokemus. Tavoitteena kuitenkin jokaisen lapsen kohdalla on esiopetuksen ja alkuopetuksen nivelvaiheessa mahdollisimman joustava siirtyminen.

(Esiopetuksen oppilashuollon käsikirja, 2011.) Erityisen tärkeää on, että esiopetuksen piirissä alkaneet mahdolliset tukitoimet jatkuvat tarpeen vaatiessa ilman katkoa alkuopetuksen alettua.

Mahdollisten arjen haasteiden ja tukitoimien kannalta reittikartan, eli siirtymävaiheohjeistuksen, suunnittelu voi olla oleellista lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta. Reittikartan rakentaminen mahdollistaa myös lapsen sopeutumista uuteen ympäristöön. Hyvän valmistelun ja reittikartan kautta voidaan vähentää lapsen epäonnistumisia, jos lapsen kanssa työskentelevät aikuiset ovat tietoisia siitä, millaista tukea lapsi tarvitsee selviytyäkseen. Erityisen tärkeää reittikartan suunnittelu on erityistä tukea tarvitseville lapsille, mutta yhtälailla siitä hyötyvät muutkin lapset. Tätä etukäteissuunnittelua ja reittikartoitusta voidaan kutsua ennaltaehkäiseväksi työmuodoksi. (Holopainen ym. 2006, 6.)

8 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

8.1 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymys

Tutkimuksen tarkoitus oli selvittää Kouvolan kaupungissa toteutuvan esiopetuksen oppilashuollon toimintaa työntekijän näkökulmasta: millaisena oppilashuolto näyttäytyy ja millaista toimintaa on tällä hetkellä, ketkä toimintaa toteuttavat ja millaisena toiminta näyttäytyy lapsen ja hänen perheensä kannalta. Myös lastensuojelullinen näkökulma näkyi tutkimuksessa ennaltaehkäisevän työn osalta. Näiden kysymysten perusteella tavoitteena oli kehittää Kouvolan kaupungin esiopetuksen oppilashuoltoa ja selvittää työntekijälähtöisesti mitä esiopetuksen oppilashuoltotoiminnalta odotetaan.

Opinnäytetyöni aihe oli työelämälähtöinen. Toive työn toteutuksesta nousi esille varhaiskasvatuksen palvelupäälliköltä, kun lakimuutos esiopetuksen oppilashuollosta astui voimaan. Työn avulla oli tarkoitus selvittää, miten Kouvolan kaupungissa tähän lakimuutokseen reagoidaan.

8.2 Tutkimuskohde

Tutkimuskohteena Kouvolan kaupungin alue tuntui melko laajalta. Pohdinnan ja rajauksen jälkeen tutkimuskohteekseni valikoitui kuitenkin kokonaisuudessaan Kouvolan kaupungin varhaiskasvatuksen palvelualueiden esimiehet

sekä koko Kouvolan kaupungin alueen päiväkotien johtajat, jotka vastaavat päiväkotien toiminnasta. Yhteensä kyselylomakkeen saaneita henkilöitä oli 31, joista viisi oli palvelualueiden esimiehiä ja 26 päiväkotien johtajia.

Kohderyhmä tuli valituksi sillä perusteella, että tutkimuksen kautta saisi mahdollisimman laajan kuvan Kouvolan kaupungissa aloitetusta toiminnasta ja toimintamallista. Kysely kohdennettiin päiväkotien johtajille, koska he vastaavat päiväkodeissa tapahtuvasta toiminnasta ja sen myötä myös oppilashuollosta esiopetuksesta.

8.3 Kyselytutkimus aineistonkeruumenetelmänä

Tutkimusluvan sain Kouvolan kaupungin varhaiskasvatuksen palvelupäälliköltä Helena Kuusistola joulukuussa 2014. Luvan saatuaani lähetin sähköpostitse kyselylomakkeen kyselyyn osallistujille (liite 1), jonka yhteydessä oli saatekirje, jossa kerroin opinnoistani ja tutkimuksestani. Aineisto kerättiin joulukuun ja tammikuun välisenä aikana.

Tutkimusmenetelmänä käytin sähköistä kyselyä, joka antaa mahdollisuuden vastata kyselyyn ajasta ja paikasta riippumatta itselleen sopivalla hetkellä. Tämä mielestäni on tärkeää, kun kyselyt suuntautuivat päiväkotiin, jossa arjen työ on kiireistä ja hektistä.

Kysely on yksi laadullisen tutkimuksen menetelmistä. Kyselyn käyttöä voidaan perustella sillä, että tiettyä ilmiötä tutkiessa on järkevää kysyä asiantuntijoilta teemaan liittyviä kysymyksiä. Kyselyyn voidaan vastata kirjallisesti joko vapaasti valittavassa paikassa tai valvotussa tilassa. Tärkeä osa kyselyn käyttämisestä aineistonkeruumenetelmänä on kysymysten muodostaminen ja kyselyn kokoaminen yhtenäisesksi ja mahdollisimman selkeäksi kokonaisuudeksi, johon on helppo vastata. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 74 - 76.)

Sähköisen kyselylomakkeen laatimiseen kului aikaa, jotta lomakkeesta muodostui mahdollisimman selkeä ja rungoltaan yksinkertainen. Lomakkeen perimmäisenä ajatuksena oli esiopetuksen oppilashuollon tilanteen kartoittaminen nykyhetkellä ja esiopetuksen oppilashuollon toiminnan kehittämisen mahdollisuus tämän työn kautta. Aihealueina kyselyssäni oli kuusi aihepiiriä; oppilashuoltoryhmä ja sen toiminta, moniammatillinen työryhmä oppilashuollossa,

lapsi ja hänen perheensä oppilashuollossa, ennaltaehkäisevä työ oppilashuollossa, esiopetuksen ja koulun oppilashuoltoryhmien välinen yhteistyö ja oppilashuollon kehittäminen. Toteutin sähköpostitse lähetettävän kyselyn Word-tiedostona, johon vastaajien oli helppo lisätä vastaukset.

Kun aineistonkeruumenetelmäksi valikoituu kysely, liittyy siihen omat ongelmansa. Kyselyä tehdessä sulkeutuvat pois mahdollisuudet keskustella haastateltavien henkilöiden kanssa eikä mahdollisuuksia tarkentaviin kysymyksiin ole. Kysymysten avaaminen ja sanavalintojen tarkentaminen ei ole mahdollista. Avointa kyselylomaketta käyttäessä on oletusarvona, että vastaajat osaavat verbaalisesti ilmaista itseään tarkoittamallaan tavalla. (Tuomi & Saarijärvi 2006, 75.)

Valitsin avoimen kyselylomakkeen käytön työlleni, jotta vastaajilla oli mahdollisuus tuottaa tietoa haluamassaan määrin, eikä vastauksia ole annettuna valmiiksi. Kyselylomake menetelmänä on haastava ja riskialtis, koska vastaamattomuus voi nousta suureksi tai vastaukset voivat jäädä niukkasanaisiksi. (Heikkilä 2008, 43). Tiedostin myös kyselylomakkeen olevan aikaavievin vaihtoehto vastaajalle, mutta palvelevin tutkimusta itseään ajatellen. Kyselylomakkeen täyttäminen vaatii myös motivaatiota, mikä taas on sidoksissa oman työn kehittämisen mahdollisuuksiin. Vaikuttaakseni tutkijana työn kehittämisen kannustamiseen sekä motivointiin ylipäättään lähetin kyselyn mukana saatekirjeen, jossa perustelin työni ja tutkimuksen tärkeyttä kyselyyn osallistujille. Kyselylomake sekä saatekirje kävivät tarkistettavana opinnäytetyön tilaajalla ja opinnäytetyötä ohjaavalla opettajalla ennen kyselyiden lähettämistä.

Tutkimuksen toteuksen määräaikaan mennessä vastauksia kyselyyn tuli ainoastaan kaksi kappaletta. Muistutuksen kyselystä lähetin kaikille kyselyn vastaanottajille kahdesti, jonka jälkeen vastausmäärä jäi edelleen alhaiseksi eikä uusia vastauksia kyselyyn tullut lainkaan. Yhteistyössä opinnäytetyötä ohjaavan opettajan kanssa sovimme, että soitan kyselyn saajille selvittääkseni tilannetta Kouvolan kaupungin esiopetuksen oppilashuollon suhteen. Näin vastausmäärä nousi 20:een päiväkodin johtajaan, jolloin vastausprosentti oli tutkimustuloksen kannalta jo parempi.

8.4 Tutkimusaineiston analysointi

Vastauksia kyselyyn kertyi yhteensä 20 kappaletta, joista kaksi oli palautuneista kyselylomakkeista ja loput 18 oli puhelinsoittoja päiväkotien johtajille tilanteen tiedustelemiseksi ja kartoittamiseksi. Tällöin tutkimukseen vastanneita kertyi yhteensä 65 %. Tutkimuksen vastaukset osoittautuivat hyvin samankaltaiseksi, mikä aiheutti tutkimuksen yksipuolisuuden.

Vastaukset kyselylomakkeesta analysoin nimettömänä, samoin puhelinsoitot, jotta rehellinen mielipiteiden ja näkemysten käsittely ja tuominen julki olisi mahdollista.

8.5 Toteutusaikataulu

Tutkimuksen toteutuksen aikataulu ei ollut paras mahdollinen. Valmistelin tutkimuksen kyselylomaketta ja heti tutkimusluvan saatuani joulukuun 2014 alkupuolella, lähetin kyselyt sähköisesti. Määritin kyselyille palautusaikaa yhden kuukauden verran. Tämän yhden kuukauden ajalle sattui joulukuun sekä uusivuosi, jolloin päiväkodeissa on kiireistä ja henkilöstö on usein vuosilomilla. Tämä varmasti oli yksi tekijä vähäiselle vastausprosentille.

8.6 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen vähäisen vastausprosentin vuoksi tutkimusta ei voida pitää niin luotettavana, kuin olisin tutkijana toivonut. Tutkimuksen luotettavuudesta ja pätevydestä puhuttaessa nousee esiin teoriassa reliabiliteetti, mikä merkitsee tutkimustulosten toistettavuutta ja validiteettiä, mikä merkitsee tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on ollut tarkoitus mitata. Tärkeänä osana tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä on myös tutkijan perusteet tulkintojensa esittämiseen. (Hirsjärvi 2008, 226 - 227.) Harmittavan alhainen vastausprosentti ja vastaajien suppeat tutkimusvastaukset aiheuttavat sen, ettei tutkimuksen tulos ole kovinkaan toistettava. Sen sijaan onnistuin mittaamaan toimintaa, niinkuin sitä oli tarkoituskin mitata.

9 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimuskyselyyn vastauksia kertyi yhteensä 20 kappaletta, mikä oli yhteensä 65 % kokonaismäärästä, mikä on melko hyvä tulos verrattuna tutkimuksen alkutilanteeseen. Tällöin näytti, että vastauksia kertyy ainoastaan 6 %. Puhelinhaastatteluiden myötä tutkimuksen luotettavuus kasvoi ja ymmärrys vastaajia kohtaan lisääntyi. Tutkimustulokset olivat valitettavasti kuitenkin melko suppeita, joten tutkimustulosten tulkintakin jäi suppeaksi.

9.1 Oppilashuoltoryhmä ja sen toiminta

Tutkimuksen perusteella valtaosassa Kouvolan kaupungin alueella toimivista esiopetuksen oppilashuoltoryhmistä ei ollut tietoa. Oppilashuollollista toimintaa kuitenkin toteutettiin jokaisessa päiväkodissa, siitä huolimatta ettei ryhmiä ollutkaan ”virallisesti muodostettu”. Esimerkkinä oppilashuollon toimintaan liittyvistä vastauksista:

”Tällä hetkellä meillä on voimassa oppilashuolto sen muotoisena, kuin se on kirjattuna Kouvolan kaupungin esiopetussuunnitelmaan (kohta 10). Jokainen yksikkö on toteuttanut suunnitelmaa velvoittavasti.

Tällä hetkellä työryhmä valmistelee uuden lain velvoittavaa suunnitelmaa.”

”Oppilashuollollista toimintaa arjen toiminnassa on ”nimellisesti”, mutta siitä ei ole kirjallista määritelmää, VEO + eskariopet tietoisia lasten tarvitsemasta tuesta. Toimintamallin mukaista toimintaa kyllä, vaikka ryhmän nimi ei olekaan varsinaisesti oppilashuoltoryhmä; yhteistyö kodin ja koulun kanssa näkyvissä päiväkodin arjessa.”

Vastaukset osoittivat, ettei kyselyyn vastanneilla päiväkotien johtajilla ollut suurimmilta osin tietoa esiopetuksen oppilashuoltoryhmistä. Tämä tiedonpuute oli aiheuttanut sen, ettei ryhmiä oltu voitu muodostaa eikä toimintaa täten oltu aloitettukaan. Tietoa oli siitä, että tällä hetkellä työryhmä valmistelee uuden lain velvoittavaa suunnitelmaa, mikä antoi toiveikkuuta oppilashuoltoryhmiin liittyvän työn suhteen. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että esiopetuksen oppilashuoltoryhmien perustaminen vaatii vielä hiomista, mutta uuden suunnitelman toivottiin tuovan selkeyttä päiväkotien järjestelyihin. Oppilashuollon tärkeimpänä tehtävänä nähtiin lapsen edun edistäminen ja hyvinvoinnin turvaaminen.

9.2 Moniammatillinen työryhmä oppilashuollossa

Moniammatillisen työryhmän tarve koettiin esiopetuksen oppilashuollossa erittäin tärkeänä. Moniammatillisesta työryhmästä koettiin muun muassa:

”Moniammatillisen työryhmän merkitys on korostunut viime aikoina entisestään. Eritoten neuvolan kanssa tehtävää yhteistyötä toivon tulevaisuudelta, jotta tarvittava tieto kulkisi mahdollisimman saumattomasti ja lapsi saisi tarvittavan avun ja tuen.”

Moniammatillisen työryhmän tärkeimpänä tehtävänä nähtiin keskusteleva, luottamuksellinen ja kuunteleva ilmapiiri, jolla on mahdollista saada asiantosaisten ääni kuuluviin. Vastanneista kaikki kokivat, että moniammatillista työtä on tehty jo vuosien ajan, vaikka varsinaista oppilashuoltoryhmää esiopetuksessa ei toimitakaan tällä hetkellä. Tiedonsiirtoon ja luottamuksellisuuteen liittyen nousi kysymyksiä, jolloin oppilashuoltoryhmä selkeyttäisi tämän kaltaisia pulmatilanteita.

”Tiedonsiirron tulisi olla sujuvaa. Nyt esim. ei saada neuvolasta tietoa. Neuvolan terveydenhoitajan tulisi siirtää automaattisesti tietoa kaikista esiopetukseen tulevista lapsista.”

9.3 Lapsi ja hänen perheensä oppilashuollossa

Esiopetuksen oppilashuoltoryhmän rooli nähtiin tukevana ja rakentavana osana esiopetusta. Esiopetuksessa lapsen ja perheen roolista kerrottiin muun muassa:

”Lapsella on mahdollisuus saada kaiken sen tuen, mitä hän tarvitsee. Ryhmän tarkoitus on mielestäni keskusteleva ja neuvova. Huoltajilla on kuitenkin viimekädessä oikeus päättää lapsen asiassa.”

Tutkimuksen mukaan lapsiperheiden tuki nähtiin kokonaisvaltaisena jo sen myötä, jos lapsi kuuluu päivähoidon tai esiopetuksen piiriin. Tällöin lapsille ja heidän perheelle on tarjolla neuvovaa ja ohjaavaa, sekä ymmärtävää ammattihenkilöstön tarjoamaa keskustelua päivittäin tavatessa. Oppilashuoltoryhmän tuki koettiin tärkeänä niin perheelle kuin henkilöstöllekin:

”Oppilashuoltoryhmä on tuki esiopetuksen henkilöstölle, neuvova ja ohjaava perheelle. Se on myös foorumi, mihin perhe voi tulla huolineen.”

9.4 Ennaltaehkäisevä työ oppilashuollossa

Ennaltaehkäisevän työn kannalta merkittävimpänä tekijän nousi esiin huolen puheenottamisen helpottuminen, kun mielipiteiden takana on useamman ihmisen ja ammattikunnan edustajan näkemys. Tällöin omalle mielipiteelle on saanut jo vahvistusta, ja ongelmaan on helpompi puuttua. Moniammatillisen työryhmän hyöty nähtiin tälläkin osa-alueella:

”Huoli olisi helpompi ottaa puheeksi kun on monipuolinen näkemys lapsesta.”

Kuraattorin kaltaisen työntekijän toivottaisiin tuovan mahdollisuuksia esimerkiksi tilanteisiin, jossa perheiden ongelmat ovat moninaisia. Kuraattorin työnkuva voisi muistuttaa myös palveluohjaajaa, jolloin hän voisi ehdottaa koko perhettä auttavia tukitoimia, jos niille on tarvetta.

9.5 Esiopetuksen ja koulun oppilashuoltoryhmien välinen yhteistyö

Koulun ja esiopetuksen välinen yhteistyö nähtiin tutkimuksessa ehdottoman tärkeänä. Tällä hetkellä esiopettajien ja luokanopettajan välillä on tiedonsiirto-palavereita, jolloin tietoa siirretään sen mukaan, miten tarvetta on. Yksinkertaisesti todettuna yhteistyö koettiin tärkeänä:

”Se on ehdottomasti tärkeää!!”

Riittävän tiedon siirtäminen nousi myös esiin. Nykyisin on oltava tarkkana siitä, miten tietoa jakaa ja missä yhteydessä, mikä myös osittain hankaloittaa tämänhetkistä työtä.

9.6 Oppilashuollon kehittäminen

Oppilashuollon kehittämiseen liittyi toiveita. Lähinnä liittyen siihen, että esiopetuksen oppilashuoltoryhmät käynnistyisivät ”kunnolla”, jolloin toiminta olisi selkeää. Niin, että tiedettäisiin mitä pitää tehdä, missä ja milloin. Tärkeimpänä koettiin riittävän tiedon jakaminen henkilöstölle ja riittävän tuen takaaminen henkilöstön osalta.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Teettämäni tutkimuksen johtopäätöksenä on todettavissa, että Kouvolan kaupungissa on tällä hetkellä oppilashuollollista toimintaa, aivan niinkuin Kouvolan kaupungin esiopetussuunnitelmaan (2011) on kirjattu. Oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin (2013) liittyvät muutokset eivät ole vielä astuneet kaupungissa voimaan niin, että oppilashuoltoryhmien toiminta esiopetuksessa olisi vakiintunut. Näiden esiopetuksen oppilashuoltoryhmien toiminnan aloittamiseksi olisi toivottavaa, että varhaiskasvatus- ja esiopetushenkilöstölle löytyisi riittävä tuki. Tuen ja riittävän informaation kautta ryhmät pääsisivät aloittamaan toimintansa ja ennaltaehkäisevä työ pääsisi käynnistymään Kouvolan kaupungissa.

Aiemmin oppilashuolto esiopetuksessa on ollut läsnä arjessa, ainoastaan erilaisilla nimikkeillä, esimerkiksi lapsen ja perheen hyvinvoinnin edistämisenä, varhaisena puuttumisena sekä huolen puheeksiottona. Oppilashuolto on terminä uusi varhaiskasvatuksen maailmassa, joten sen huomiointikin on jäänyt vähälle arjen kiireessä. Tämä arjen kiire aiheuttaa myös sen, ettei asioihin välttämättä ehditä puuttua. Tähän oppilashuoltoryhmän toiminta olisi hyvä ratkaisu; kun tilanne pysäytetään ja rauhoitetaan, on interventiolle oikea aika ja paikka sekä foorumi purkaa asioita moniammatillisessa työryhmässä.

Tutkimuksen myötä selvisi myös, että Kouvolan kaupunkiin on palkattu päiväkotien kuraattori, jonka tehtävänkuvausta olisi ollut mielekästä tutkia. Valitettavasti tutkimusaikani loppui ennen kuin kuraattorin työ astui voimaan. Positiivista on huomata, että asian eteen tehdään koko ajan töitä, jotta lapsiperheiden hyvinvointia edistettäisiin. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että Kouvolan kaupungin esiopetuksen oppilashuoltoryhmät ovat työn alla.

Oppilashuollollisen toiminnan tukeminen vaatii niin resursseja päiväkodin henkilökunnalta, mutta myös tukea kunnalliselta tasolta, jotta sitä pystytään toteuttamaan. Pohdintaa herättää myös hallinnollisella tasolla työskentelevien ja kentällä työskentelevien ihmisten välillä olevat epäselvyydet, lähinnä toiminnan aloittamiseen ja tiedonsiirtoon liittyen. Toimintaa on vaikea käynnistää, jos selkeä ohjeistus käytännön tasolta on vajanaista. On tärkeää, että lapsien ja heidän perheiden hyvinvointiaan tuetaan mahdollisimman varhain, mutta vielä

toistaiseksi oppilashuoltoryhmien kautta tulevat varsinaiset vaikutusmahdollisuudet jäävät melko pieniksi.

Oppilashuollon käyttöönotto ja oppilashuoltoryhmän toimivuus auttaa myös päiväkodin henkilökuntaa. Kun oppilashuoltoa toteutetaan ja oppilashuoltoryhmä toimii suunnitellusti, saavat lapset ja heidän perheensä tarvittavat tukipalvelut riittävän aikaisin, jolloin päiväkodin henkilökunnalle jää aikaa oleelliseen eli kasvatustyöhön päiväkotien arjessa. Oppilashuollon toiminta vaatii resursseja ja huomiota, mutta siihen on mielestäni syytä panostaa. Kuten edellä mainitsin, Kouvolan kaupungissa päiväkotien kuraattori aloittaa työnsä helmikuussa 2015, mikä mielestäni on hyvä aloitus toiminnan käynnistämiseksi ja lapsiperheiden tukemiselle. Oppilashuollon tulevaisuus riippuu siitä, miten tärkeä palvelu nähdään lapsien ja heidän perheidensä tukemiseksi ja kuinka paljon oppilashuoltoon ollaan valmiita panostamaan.

11 POHDINTA

Opinnäytetyötä tehdessä oli tavoitteena saada aikaan ajankohtainen, luotettava ja työelämässä hyödynnettävä opinnäytetyö. Opinnäytetyö kuvaa Kouvolan kaupungin oppilashuoltoa tämänhetkisessä tilassaan, jolloin kvalitatiivisen tutkimuksen perusteet täyttyvät, eli todellista elämää on kuvattu kokonaisvaltaisesti tutkimuksen tekovaiheessa ja tuloksissa

Yhtenä tavoitteistani oli saada aikaan eettisesti toteutettu työ. Eettisellä työskentelyllä tarkoitan esimerkiksi uuden tiedon keräämistä ja jakamista arvokkaalla tavalla ja kyselylomakkeisiin vastanneiden henkilöiden yksityisyyden suojaamista. Opinnäytetyön eettisyys ei liity ainoastaan tiettyihin tutkimusprosessin osiin, vaan kokonaisuudessaan työtä ja sen tekoa voidaan tarkistella eettisestä näkökulmasta. Kokonaisuutta huomioidessa eettisesti voidaan arvioida ammattitaidon keräämistä, informaation tuottamista, välittämistä ja käyttämistä sekä tutkijan omaa käyttäytymistä. (Alasuutari 2005, 15 - 17.) Opinnäytetyöni oli kokonaisuudessaan eettisesti suunniteltu ja toteutettu. Vastaukset kyselyyn oli kerätty anonyymeinä, jolloin yksittäisiä vastaajia ei pysty tunnistamaan. Tutkimustuloksia ei käsitelty kukaan muu kuin minä. Tutkimustulosten jälkeen tutkimusaineisto tuhottiin asianmukaisella tavalla.

Opinnäytetyö prosessina oli melko lyhyen aikavälin tuotos. Olin tietoisesti päättänyt jättää opinnäytetyön opintojen lopulle, jotta siihen olisi kurssien vähentyessä enemmän aikaa panostaa. Omia aikataulusuunnitelmia muutti tarjous työelämässä, jolloin päätin jouduttaa opinnäytetyön tekoa opintojen loppua kohden. Aloitin opinnäytetyön suunnittelun syksyllä 2014 ollessani työharjoittelussa varhaiskasvatuksessa. Tällöin sain ensimmäisiä vinkkejä Kouvolan kaupungissa tapahtuvasta muutoksesta esiopetuksen oppilashuoltoryhmän muutoksien suhteen.

Aloin työstää opinnäytetyötä, kun sain toimeksiannon työhöni Kouvolan kaupungilta työelämälähtöisesti. Aiheena esiopetuksen oppilashuoltoon liittyvät muutokset ja kysymykset kiinnostivat minua oman koulumaailmassa työskentelyn taustoista johtuen. Esiopetuksen oppilashuollon ollessa ajankohtainen aihe sekä melko uusi ilmiö, koin aiheen haastavaksi ja sitä kautta mielenkiintoiseksi tutkia. Muissa kunnissa opinnäytetöitä aiheeseen liittyen oli jonkin verran, joten aihetta oli tutkittu, varsinkin koulumaailmalähtöisesti jo aiemmin. Alle kouluikäisiin lapsiin liittyvästä oppilashuollosta tietoa oli astetta haastavampi löytää.

Opinnäytetyö prosessina oli mielenkiintoinen ja opettavainen kokemus itselleni. Tiedon etsiminen sinällään oli jo tuttua, mutta kyselytutkimuksen teettäminen oli uutta. Kyselylomakkeen tekeminen ja valmistelu oli uusi kokemus, ja edelleen olen lomakkeeseen tyytyväinen, vaikka tutkimus sinällään ei tuloksia juuri antanut aiheesta. Toisaalta, harmittavaa on, ettei lomake päässyt käyttöön niinkuin alunperin oli oletettu. Opinnäytetyöprosessin aikana omiin valintoihin luottaminen sekä perusteluiden miettiminen omalle työlle vahvistuivat loppua kohden. Kaikenkaikkiaan päälimmäisenä ajatuksena on, että prosessi oli opettavainen kaikkine vaiheineen. Tutkimuksen aikana jouduin pohtimaan ongelmanratkaisukeinoja tilanteeseen, kun opinnäytetyö ei edennytkään suunnitellusti. Näiden keinojen kautta epätoivo ja pelko työn epäonnistumisesta kävivät mielessä.

Erityisesti ihmettelyä aiheutti kyselyn vastaanottajien reaktiot kyselyä kohtaan. Oletan, että informaation puute sekä tutkimuksen väärä ajankohta aiheuttivat erikoisia reaktiota, joista tutkijana sain osani. Kaikenkaikkiaan vastaukset jäivät vähäisiksi, mutta myös vastaanotto kyselylle oli kapeakatseinen. Tutkimuksen myötä jäin ihmettelemään muutamia seikkoja. En ihmettele ainoastaan

tutkimuskyselyiden vastaanottoa, vaan myös hiukan huolestuneena Kouvolan kaupungin esiopetuksen oppilashuollon nykytilaa ja siihen panostamista. Itse tällä hetkellä lastensuojelussa työskentelevänä näen, että ennaltaehkäisevällä työllä olisi suuri merkitys lapsien ja heidän perheidensä hyvinvoinnin parantamiseksi ja ylläpitämiseksi. On tärkeää, että apua tarjotaan sitä tarvitseville.

Teettämäni tutkimus oli kuvaus Kouvolan kaupungin esiopetuksen oppilashuollon tilanteesta tällä hetkellä, joten jatkotutkimusideana olisi hienoa saada tietää miten toiminta on kehittynyt esimerkiksi jopa jo vuoden tai kahden kuluessa, kun toiminta on varsinaisesti saatu käyntiin. Toisena jatkotutkimuksen aiheena voisi olla esimerkiksi informaatiotiedotuksen järjestäminen varhaiskasvatuksen henkilöstölle ja perheille, jolloin tietoa oppilashuoltoryhmän merkityksellisestä toiminnasta päästäisiin jakamaan. Kolmantena jatkotutkimusaiheena voisi olla myös perheiden kokemukset oppilashuollon toiminnasta. Perheiden kokemukset ja tuntemukset voitaisiin kerätä tutkimukseksi, jolloin painopisteenä olisi perheen ja päiväkodin välinen yhteistyö eli kasvatuskumppanuus.

Yhtenä esiopetuksen oppilashuollon haasteena on päivähoitohenkilökunnan valmiudet puuttua lapsen ja hänen perheensä ongelmiin. Varhaiskasvatuksessa työskentelevien henkilöiden koulutustausta, ammatillinen kokemus sekä valmiudet kohdata haastavia tilanteita määrittelevät sen, miten ennaltaehkäisevää työtä päiväkodeissa pystytään toteuttamaan. Varhainen puuttuminen ja huolen puheeksiottaminen uupuvat nykypäivänä edelleen liian moneasta päiväkotiyksiköstä. Koen, että työhistoriani lastensuojelullisessa työssä antaa valmiuksia tämänkaltaisen huolen puheeksiottoon.

Sosionomina koen, että olen etulyöntiasemassa, jos tulevaisuudessa työskentelen lastentarhanopettajan tehtävissä. Koulutukseni myötä tietoperustani on monelta eri osa-alueelta laajempaa kuin lastentarhanopettajatutkinnon omaavan henkilön. Esimerkiksi päihde- ja mielenterveystyön, lastensuojelutyön sekä maahanmuuttajatyön opinnot ovat antaneet apua lapsen ja hänen perheensä kohtaamiseen sekä perheiden hyvinvoinnin tukemiseen ja ennaltaehkäisevään työhön. Koen, että kokemukset ja teoriatieto ovat antaneet näkemystä kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin huomioimiseen lapsien ja heidän perheidensä kanssa työskennellessä. Tämän opinnäytetyön tehtyäni, koen, että omat valmiuteni ennaltaehkäisevään työhön lapsien ja heidän perheiden pa-

rissa ovat lisääntyneet entisestään. Ainoana haittana sosionomin koulutuksessa on, että sosionomina lastentarhanopettajan pätevyys riittää ainoastaan 0 -5-vuotiaisiin lapsiin, jolloin tämä olennaisin osa oppilashuoltoryhmän toiminnasta puuttuu. Mielestäni kehityshaasteeksi voisikin asettaa, että oppilashuoltoryhmän toimintaa laajennettaisiin koko varhaiskasvatuksen laajuiseksi kokonaisuudeksi, jolloin se koskettaisi koko päiväkodin lapsia ja heidän perheitään nuorimmista vanhimpiin.

LÄHTEET

- Alasuutari, P. 2005. Yhteiskuntatutkimuksen etiikasta. Teoksessa: Räsänen P, Anttila A-H. & Melin H.,(toim.) Tutkimus menetelmien pyörteissä. Juva: WS-Bookwell Oy.
- Eriksson, E., & Arnkil, T.E. 2012. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, oppaita 60. Tampere. Juvenes Print – Tampereen yliopistopaino Oy.
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2010. Helsinki: Opetushallitus.
- Esiopetuksen oppilashuollon käsikirja. 2011.Saatavissa: http://www.nurmi-jarvi.fi/filebank/3436-Esiopetuksen_oppilashuollon_kasikirja%2C_valmis%5B1%5D.pdf [viitattu 15.12.2014]
- Heikkilä, T. 2008. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita.
- Heinämäki, L. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. 2004. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Holopainen, P., Ojala, T., Miettinen, K. & Orellana, T. (toim.) 2005. Siirtymät sujuviksi – ehyttä koulupolkua rakentamassa. Helsinki. Opetushallitus. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/47165_siirtymat.pdf [viitattu 18.12.2014]
- Huhtanen, K. 2004. Varhainen puuttuminen. Erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoitossa. Helsinki: FINN LECTURA Ab.
- Hänninen, T. 2015. Erityisvarhaiskasvatuksen palvelualueen esimies. Sähköpostitiedonanto. 8.1.2015
- Isoherranen, K. 2005. Moniammatillinen yhteistyö. Vantaa: WSOY.
- Kouvolan kaupunki. 2011. Esiopetussuunnitelma.. Saatavissa: http://www.kouvola.fi/material/attachments/5nmdUqkl8/64SjKZYhO/Kouvolan_esiopetussuunnitelma_1.8.2011.pdf [viitattu 29.1.2015].

Kouvola kaupunki. Oppilashuolto. Saatavissa: <http://www.kouvola.fi/index/lapsiperheelle/perusopetus/kasvunjaoppimisentukipalvelut/oppilashuolto.html> [viitattu 15.12.2014].

Kronqvist, E.-L. & Kumpulainen, K. 2011. Lapsuuden oppimisympäristöt. Eheä polku varhaiskasvatuksesta kouluun. Helsinki: WSOYpro

Laki lasten päivähoidosta 23.12.1999/1290.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Lastensuojelun keskusliitto. 2012. Lastensuojelun ja päivähoiton yhteistyötä kehitettävä. Lehdistötiedote. Saatavissa: http://www.lskl.fi/tiedottaa/tiedotusvalineille/tiedotteet/tiedotteet_2012/lastensuojelun_ja_paivahoidon_yhteistyota_kehittava.2267.news [viitattu 4.1.2015].

Lukimat. Kolmiportainen tuen malli. Saatavissa: <http://www.lukimat.fi/lukimat-oppimisen-arviointi/tietopalvelu/taustaa/kolmiportainen-tuen-malli> [viitattu 2.1.2015]

Merta, J. Neuvolatoiminnan osastonhoitaja. Sähköpostitiedonanto 29.12.2014. Kouvola.

Niemelä, M. Perheneuvolan erityissosiaalityöntekijä. Sähköpostitiedonanto 7.1.2015. Kouvola.

Oja, S. (toim.) 2012. Kaikille kelpo koulu. Kolmiportaisen tuen toteuttaminen ja kehittäminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mitä pidennetty oppivelvollisuus tarkoittaa käytännössä. Opetushallitus. Saatavissa: http://oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/ohjeita_koulutuksen_jarjestamiseen/perusopetuksen_jarjestaminen/tietoa_tuen_jarjestamisesta/pidennetty_oppivelvollisuus/mita_pidennetty_oppivelvollisuus_tarkoittaa [viitattu 7.1.2015].

Oppivelvollisuus ja koulupaikka. Opetushallitus. Saatavissa: http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/oppivelvollisuus_ja_koulupaikka [viitattu 7.1.2015].

Päätös erityisestä tuesta. Opetushallitus. Saatavissa: http://www.oph.fi/saadokset_ohjeet/ohjeita_koulutuksen_jarjestamiseen/perusopetuksen_jarjestaminen/tietoa_tuen_jarjestamisesta/erityinen_tuki/paatos_erityisesta_tuesta [viitattu 2.1.2015].

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 30.12.2013/1287.

Oppimisen tuki. 2014. Lahden opetusverkko. Saatavissa: <https://peda.net/lahti/koulut/ahtiala/oppimisentuki/kolmiportainen-tuki> [viitattu 7.1.2015].

Perusopetuslaki 24.6.2010/642.

Pihlaja, P., & Kontu E., Arjen moninaisuutta. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, raportteja 14/2006. Helsinki. Valopaino Oy.

Reivinen, J. & Vähäkylä, L. (toim.) 2013. Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki. Gaudeamus Oy.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2012. Lastensuojelu. Saatavissa: http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/lastensuojelu [viitattu 4.1.2015].

Takala M. (toim.) 2011. Erityispedagogiikka ja kouluikä. Tallinna: Raamatutrukikoda.

Terveydenhuoltolaki 30.12.2010/1326.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2014a. Huolen puheeksi ottaminen. Saatavissa: http://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/huolen-puheeksi-ottaminen [viitattu 7.1.2015].

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2014b. Lastenneuvola. Saatavissa: http://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/aitiys_ja_lastenneuvola/lastenneuvola [viitattu 7.1.2015].

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2014c. Lastensuojelu. Saatavissa: http://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/ehkaiseva_lastensuojelu [viitattu 4.1.2015].

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2014d. Tuki varhaiskasvatuksessa. Saatavissa: <http://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut/tuki-varhaiskasvatuksessa> [viitattu 31.12.2014].

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2006. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, oppaita 56. Saarijärvi: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Wallin, A. 2011. Sosiaalityö koulussa avaimia hyvinvointiin. Helsinki: Tietosanomaa Oy.

Saatekirje

Hyvä vastaaja

tervetuloa mukaan haastattelututkimuseen esiopetuksen oppilashuoltoryhmään ja heidän toimintaansa liittyen. Olen keväällä 2015 valmistuva sosionomiopiskelija Kymenlaakson ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötäni esiopetuksen oppilashuoltoryhmien toiminnasta Kouvolan kaupungin alueella.

Kerro esiopetuksen moniammatillisesta työryhmästä ja oppilashuoltoryhmään liittyvästä tämän hetkisestä toiminnasta sekä tulevaisuuden kehittämiskohteista liitteenä olevan kyselylomakkeen avulla. Vastaamalla kyselyyn, olet mukana kehittämässä Kouvolan kaupungin varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen oppilashuoltotyötä.

Vastaukset kyselystä käsitellään täysin luottamuksellisesti ja nimettömänä, joten vastaathan kysymyksiin rehellisesti kertoen omia mielipiteitä ja näkemyksiä oppilashuoltoon liittyvistä asioista. Vastausaika kyselyyn päättyy 9.1.2015. Saatujen vastausten perusteella tutkin opinnäytetyössäni tutkitun teorian ja saatujen vastausten yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia sekä pohdin tulevaisuuden näkymää Kouvolan kaupungin oppilashuollon järjestämisen kannalta. Tulostulosten analyysin jälkeen vastaukset hävitetään asianmukaisella tavalla.

Jokainen vastaus on tarpeellinen ja tärkeä tutkimustyön kannalta. Vastaathan kyselyyn laittamalla sähköpostilla (hanna.holtt@student.kyamk.fi) takaisin tässä mukana olevan kyselylomakkeen. Aikataulu kyselylle on melko tiivis, toivon että ehdit vastata kyselyyn, jotta tutkimus- ja kehittämistyötä saadaan tehdyksi.

Kiitos osallistumisestasi!

Yhteistyöterveisin

Hanna Hölttä
Sosionomiopiskelija

Mikäli sinulla on kysyttävää haastatteluun liittyen, voit ottaa yhteyttä sähköpostitse hanna.holtt@student.kyamk.fi

Haastattelulomake

Lomakehaastattelu esiopetuksen oppilashuollon kehittämiseksi Kouvolan kaupungin alueella.

Toimenkuvasi:

Oppilashuoltoryhmä ja sen toiminta

- 1) Kerro tämän hetkinen oma käsityksesi Kouvolan kaupungin esiopetuksen oppilashuollosta:
- 2) Keitä tämänhetkisiin Kouvolan kaupungin esiopetuksen oppilashuoltoryhmiin kuuluu?
- 3) Toimiiko Kouvolan kaupungissa esiopetuksen oppilashuolto riittävin resurssein? Perustele vastauksesi.
- 4) Mitkä ovat esiopetuksen oppilashuoltoryhmän tärkeimmät tehtävät?
- 5) Miten esiopetuksen oppilashuoltoryhmän tulisi toimia, jotta se vastaisi varhaiskasvatuksen asettamiin tarpeisiin?

Moniammatillinen työryhmä oppilashuollossa

- 6) Millaisena näet moniammatillisen työryhmän merkityksen esiopetuksen oppilashuollon kannalta?
- 7) Onko moniammatillisessa työryhmässä puutteita tällä hetkellä, jos on niin millaisia?

Lapsi ja hänen perheensä oppilashuollossa

- 8) Kuvaile esiopetuksen oppilashuoltoryhmän roolia lapsen hyvinvoinnin ja kasvun tukemisessa.

9) Miten oppilashuoltoryhmä palvelee lasta arjessa?

10) Millaisena näet lapsen ja hänen perheensä roolin oppilashuoltoryhmän kannalta?

Ennaltaehkäisevä työ oppilashuollossa

11) Mikä merkitys esiopetuksen oppilashuoltoryhmällä on varhaisen puuttumisen ja ennaltaehkäisevän työn kannalta?

Voiko oppilashuoltoryhmällä olla ennaltaehkäisevä vaikutus?

12) Mikä merkitys esiopetuksen oppilashuoltoryhmällä on huolen puheeksioton kannalta?

13) Mikä on oppilashuoltoryhmän merkitys erityisen tuen kannalta?

14) Millaisessa roolissa ”kuraattori”-tyyppinen sosiaalialan osaaja voisi toimia ennaltaehkäisevää työtä ajatellen?

Esiopetuksen ja koulun oppilashuoltoryhmien välinen yhteistyö

15) Miten esiopetuksen ja koulun välinen yhteistyö toteutuu lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta koulumaailmaan?

16) Mitä ajattelet tästä nivelvaiheen yhteistyöstä?

17) Millainen merkitys erityisopetuksen oppilashuollolla voi olla lapsen koulun aloituksen kannalta?

Oppilashuollon kehittäminen

18) Mitkä asiat esiopetuksen oppilashuoltoryhmässä toimivat hyvin?

19) Millaisissa asioissa tarvittaisiin enemmän tukea/apua esiopetuksen oppilashuollollisissa asioissa?

20) Millaisena näet esiopetuksen oppilashuoltoryhmän tulevaisuuden kolmen vuoden kuluttua?

21) Vapaa sana Kouvolan kaupungin esiopetuksen oppilashuoltoryhmiin liittyen.

